

Framtidens skadeplats – intervjuer med landstingens beredskapssamordnare

Kristofer Bengtsson
Carl-Oscar Jonson
Erik Prytz

DATUM 21/11/2016
Framtidens skadeplats
rapportserie
nr 19 2016
Linköpings universitet
581 83 Linköping
www.liu.se/forskning/carer

Kontaktadresser:

Carl-Oscar Jonson

carl-oscar.jonson@regionostergotland.se

Erik Prytz

erik.prytz@liu.se

Linköpings universitet

SE - 581 83 Linköping

Center for Advanced Research in Emergency Response (CARER)

Centrum för forskning inom respons- och räddningssystem (CARER)

URL: <http://www.liu.se/forskning/carer>

E-Post: carer@lists.liu.se

CARER rapport Nr 19

Publicerad av Linköping University Electronic Press

URL: www.ep.liu.se

E-post: ep@ep.liu.se

Detta verk skyddas enligt lagen om upphovsrätt (URL 1960:729). Upphovsrätten ägs av författarna, Kristofer Bengtsson, Carl-Oscar Jonsson och Erik Prytz 2016.

©Kristofer Bengtsson, Carl-Oscar Jonsson och Erik Prytz 2016

Innehåll

1. Bakgrund.....	6
1.1 Den svenska modellen för att hantera samhällsstörningar.....	6
1.1.1 Skadeplatsen idag.....	7
1.1.2 Svensk katastrofmedicinsk beredskap.....	7
1.1.3 Perspektiv för planering, genomförande och uppföljning.....	8
2. Genomförande.....	9
2.1 Metod.....	9
2.2 Definitioner.....	10
3. Intervjuer.....	12
3.1 Intervjuns huvudområden.....	12
3.1.1 Inledande frågor.....	12
3.1.2 Vilken typ av skadeplatshändelser dominerar idag i ditt landsting?.....	13
3.1.3 Vad ser du som den största utmaningen för ditt landsting utifrån begreppet skadeplats, idag?.....	14
3.1.4 Vad är "worst-case-scenario" i nutid ur ett medicinskt/katastrofmedicinskt perspektiv inom det egna landstinget?.....	17
3.1.5 Hur tror du att skadeplatsen om 5-15 år skiljer sig från idag?.....	19
3.1.6 Sett utifrån följande kärnområden, hur ser du på utvecklingen på 5-15 års sikt? Vad är önskvärd respektive mindre önskvärd utveckling?.....	21
3.1.7 Största förändringsbehovet inom Landstinget för att möta framtidens krav?.....	23
3.1.8 Alarmering och dirigering, fördel/nackdel med konkurrens avseende upphandling?.....	24
3.1.9 Exempelvis Totalförsvaret är i ropet igen. Hur ser du att det kommer att påverka dig i ditt arbete?.....	25
3.2 Specifika nedslag.....	28
3.2.1 Teknik och materiel.....	29
3.2.2 Terrorhot och väpnat angrepp.....	29
3.2.3 Social oro och ökat våld.....	30
3.2.4 Alarmering och dirigering.....	31
3.2.5 Nationell och regional ledning.....	31
3.2.6 Vidgade perspektiv och ökad förståelse för enhetlig samsyn.....	33
3.3 Skadeplatsen idag och 2032 enligt respondenterna – en sammanfattning.....	34
3.3.1 Skadeplatsen idag.....	34
3.3.2 Skadeplatsen 2032.....	34
3.4 Respondenternas värsta tänkbara scenarion idag och i framtiden.....	35
3.6 De sex grundläggande förmågorna.....	36
3.6.1 Verkan.....	37
3.6.2 Uthållighet.....	38

3.6.3 Rörlighet.....	38
3.6.4 Ledning.....	39
3.6.5 Underrättelser/information.....	40
3.6.6 Skydd.....	41
4. Diskussion.....	42
4.1 Före-, under- och efterperspektivet.....	42
4.1.1 Föreperspektivet.....	42
4.1.2 Underperspektivet.....	43
4.1.3 Efterperspektivet.....	43
4.2 Diskussion rörande det insamlade materialet.....	43
4.3 Metoddiskussion.....	44
4.4 Förslag till fortsatt forskning.....	45
5. Sammanfattning.....	46
6. Referenser.....	47
6.1 Tryckt material - litteratur.....	47
6.2 Tryckt material – tidskrifter och rapporter.....	47
6.3 Elektroniska källor.....	47
6.4 Muntliga källor.....	48
Bil. 1 - Frågeformulär djupintervju Beredskapssamordnare.....	49
Bil. 2 – Information och uppgifter om samtycke.....	51

Figurförteckning

Figur 1. Översikt över analysprocessen.....	10
Figur 2. De sex grundläggande förmågorna.....	37

Tabellförteckning

Tabell 1. Definitioner och termer.....	11
Tabell 2. Dominerande skadeplatshändelser idag.....	14
Tabell 3. Största utmaningen idag och om 15 år.....	15
Tabell 4. Värsta tänkbara scenario idag och i framtiden.....	17
Tabell 5. Hur skadeplatsen skiljer sig från idag om 5-15 år.....	19
Tabell 6. Framtida utveckling av ledning.....	21
Tabell 7. Framtida utveckling av metodik.....	22
Tabell 8. Framtida utveckling av Tele-/ledningsstödsystem.....	22
Tabell 9. Framtida utveckling av materiel.....	22

Tabell 10. Framtida utveckling av utbildning	22
Tabell 11. Största förändringsbehovet för att möta framtida krav.....	23
Tabell 12. Alarmering och dirigering.	25
Tabell 13. Totalförsvaret och högre ledning.....	26

1. Bakgrund

KMC genomför på uppdrag av MSB en studie inom ramen för ett femårigt projekt benämnt "Effektiva räddningsinsatser på framtidens skadeplats". Med ledning av förändringar i vår omvärld har denna studie i syfte att undersöka samhällstrender med fokus på skadehändelser, allvarliga händelser (SOSFS 2013:22) och övriga incidenter vilka påverkar vakthavande personal (särskilt Tjänsteman i beredskap: TiB) inom, främst, Regioner och landsting. Utgångspunkten är de utmaningar och trender som TiB vid olika Regioner och landsting upplever idag och ser som särskilt viktiga att bemöta i framtiden.

1.1 Den svenska modellen för att hantera samhällsstörningar

Det svenska krisberedskaps- och krishanteringssystemet av idag bygger på samverkan mellan olika aktörer vars ansvarsområden och befogenheter skiljer sig åt. Ansvarsområdena styrs av olika lagrum vilket medför att olika aktörer sällan har befogenhet att styra över andras verksamhet. Detta medför att det finns ett antal lydnadsförhållanden och ansvarsfördelningar mellan ett antal departement, myndigheter och andra politiska organisationer och aktörer vilket är värt att kort beröra inledningsvis.

Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) sorterar under Justitiedepartementet sedan slutet av 2014, efter att tidigare ha sorterat under Försvarsdepartementet. Tillsynsansvaret för räddningstjänsterna åligger MSB vilken sorterar under Justitiedepartementet. Socialstyrelsen, vilken har ett övergripande ansvar för hälso- och sjukvården, sorterar under Socialdepartementet. Polismyndigheten sorterar under Justitiedepartementet.¹

MSB har tagit fram "Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar" vilken syftar till att skapa förutsättningar för en etablerad ledningsstruktur vid tillfällen då samverkan nyttjas och det då behövs en gemensam struktur för hur detta ska genomföras.²

Skriften pekar på att syftet med att genomföra insatser vid en inträffad händelse och samhällsstörning är att åstadkomma ett skydd och lindra påverkan på det som är skyddsvärt i samhället. Dessa skyddsvärden utgörs av:

- Människors liv och hälsa.
- Samhällets funktionalitet.
- Demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter.
- Miljö och ekonomiska värden.
- Nationell suveränitet.

Skyddsvärdena är sammanfattade i enlighet med Riksdagen och Regeringens riktlinjer och mål.³ Något som också framkommer i de inledande sidorna av "Gemensamma grunder" är identifierade brister och utvecklingsbehov inom det svenska systemet för skydd mot samhällsstörningar. Bland annat nämns här att det krävs likartade strukturer aktörerna

¹ <http://www.regeringen.se/sveriges-regering/justitiedepartementet/justitiedepartementets-organisation/> <https://www.socialstyrelsen.se/omsocialstyrelsen>

² Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), *Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar*, (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Karlstad, 2014)

³ MSB, 2014, s.15

emellan för fullgod samverkan och samordning liksom förståelse för andra aktörers uppgifter och förmåga till verkan inom sina respektive områden. Detta kan bland annat åstadkommas genom aktörsgemensamt språk och en fastställd nomenklatur för exempelvis ledning och samverkan.⁴

1.1.1 Skadeplatsen idag

Skadeplats definieras i Socialstyrelsens termbank⁵ som "plats där skadehändelse inträffat". Skadehändelse definieras som "händelse som orsakar skada på människor, miljö eller egendom" och "... kan bero på naturföreteelser eller på människors handlande eller underlåtenhet att handla." De vanligast förekommande typerna av skadeplatshändelser som återfinns i Sverige idag kan grovt delas upp i följande kategorier: fall, vägtrafik, brand och drunkning. Detta utgår från de kostnader som uppstår för samhället i samband med inträffade skadehändelser, i detta fall olyckor.⁶ Med olycka avses här ett "... händelseförlopp med många orsaker som oavsiktligt leder till skador på människor, materiel eller miljö."⁷

1.1.2 Svensk katastrofmedicinsk beredskap

Som tidigare nämnts är Socialstyrelsen (SoS) sektorsansvarig för hälso- och sjukvården och kan också, vid en allvarlig händelse, samordna all hälso- och sjukvård i landet. Med tanke på att hälso- och sjukvården utgör samhällsviktiga funktioner finns det krav på landstingen, vilka har ett verksamhetsansvar för detta inom respektive län under SoS, att bibehålla en beredskap för att kunna bedriva sin verksamhet såväl i vardagen som vid en allvarlig händelse. Detta arbete ska utgå från tre huvudsakliga principer: likhets-, närhets- och ansvarsprincipen. Dessa principer går i stort sett ut på att händelsen ska hanteras så lokalt som möjligt i förhållande till det inträffade, hanteringen skall så långt det är möjligt vara detsamma i vardagen såväl vid en allvarlig händelse samt att ansvaret för hanteringen skall åligga den instans som normalt har detta, i föreliggande fall respektive landsting.⁸ En "allvarlig händelse" betecknas den händelse som har sådana proportioner "... att resurserna inom hälso- och sjukvården måste organiseras, ledas och användas på ett särskilt sätt".⁹

För detta används en *Särskild sjukvårdsledning* vilken är en organisationstyp som återfinns på såväl lokal (sjukhus) som regional nivå. På regional nivå samordnas hälso- och sjukvårdens verksamhet inom landstingets område, detta för att skapa en högre grad av verkan. Ledningen svarar även för att samverka med andra aktörer på regional nivå samt även med angränsande landsting i syfte att exempelvis få stöd avseende vårdplatsresurser och liknande. Den särskilda sjukvårdsledningen aktiveras genom att Tjänsteman i beredskap (TiB) vid larm bekräftar "allvarlig händelse" varpå en Särskild sjukvårdsledning upprättas. De roller som då återfinns är *Sjukvårdsledare*, vilken fungerar som chef och leder

⁴ MSB, 2014, s.16-21

⁵ Socialstyrelsens termbank

⁶ Ryen, Linda, *Samhällets kostnader för olyckor*, (MSB, 2011), s.9

⁷ <http://www.ne.se.e.bibl.liu.se/s%C3%B6k/?t=all&q=olycka>

⁸ Nilsson, Heléne & Kristiansson, Tomas, *Katastrofmedicinsk beredskap – att leda sjukvård på ett särskilt sätt*, (Studentlitteratur AB, Lund, 2015), s.15-17

⁹ Nilsson, H, Kristiansson, T, 2015, s.27

verksamheten, samt *Medicinskt ansvarig* vilken ansvarar för de medicinska besluten. Vid behov kan även en *stab* kallas samman varpå organisationen utökas.¹⁰

Landstingets TiB är en funktion inom landstinget, specificerad i SOSF 2013:22, vilken alltid är bemannad och tillgänglig för att ta emot larm och besluta om att bekräfta allvarlig händelse. Larmkriterier för larmande av TiB från alarmeringsfunktionen styrs av respektive landsting. För att skapa en nationell samordning av hälso- och sjukvården återfinns en liknande funktion hos SoS, då benämnd SoS-TiB. Då en händelse berör flera landsting kan SoS bistå med viss samordning och en operativ krisledningsfunktion med tillhörande stab finns att tillgå för detta.¹¹

För att upprätthålla en katastrofmedicinsk beredskap inom landstinget, vilket landstingen enligt lagen är ålagda att göra, brukar det på regional nivå återfinnas personal vilka skall fungera som beredskaps- eller säkerhetssamordnare. Dessa har till uppgift att hålla sig à jour med, bland annat, den regionala katastrofmedicinska beredskapsplanen samt revidera den allt eftersom förutsättningarna ändras för att bibehålla en god beredskap. Den regionala planen ska utgå från ett helhetsperspektiv rörande landstingets verksamhet och behöver ta hänsyn till de förmågor, risker och sårbarheter som identifierats i risk- och sårbarhetsanalyser samt möjliga framtida utvecklingar.¹²

1.1.3 Perspektiv för planering, genomförande och uppföljning.

Den ovan beskrivna verksamheten delas in i tre huvudperspektiv: Före-, under-, och efterperspektivet.¹³ Dessa perspektiv kan sägas fungera på följande sätt:

- Föreperspektivet berör planering och förberedelser före en händelse eller insats.
- Underperspektivet utgörs av genomförandet av en insats vid en händelse. De förberedelser och åtgärder som görs i föreperspektivet påverkar utgångsläget för den operativa förmågan i underperspektivet.
- Efterperspektivet handlar framförallt om uppföljning och utvärdering av insatsen vid en händelse. Utvärderingen bör utföras på ett "strukturerat och jämförbart sätt" i syfte att skapa möjlighet att utvärdera utvecklingsmöjligheter över tid vilket leder till förbättringar i verksamheten.¹⁴ Resultaten av dessa utvärderingar återkopplas alltså med fördel till nästa föreperspektiv varpå ett cykliskt förlopp bildas.

Dessa perspektiv utgör goda förutsättningar för att på ett bra sätt såväl planera som analysera verksamheten inom krisberedskapsområdet samt den övergripande förmågan att hantera skadeplatshändelser såväl vad avser utgångspunkter och genomförande som förmågan att tillgodogöra sig erfarenheter och utveckla denna förmåga.

¹⁰ Nilsson, H, Kristiansson, T, 2015, s.35, 85, 91

¹¹ Nilsson, H, Kristiansson, T, 2015, s.81-82, 109-110

¹² Nilsson, H, Kristiansson, T, 2015, s.20-21

¹³ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), *Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällstörningar*, (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Karlstad, 2014)

¹⁴ Nilsson, H, Kristiansson, T, 2015, s.17

2. Genomförande

Detta sammantagna arbete är tänkt att skapa en förklarande bild över hur tendenserna avseende exempelvis oro för händelser som kan påverka oss har utvecklats under de senaste fem åren, men även etablera en översikt över möjliga utfall på längre sikt, fram till 2032. Det specifika året 2032 används då det är detta årtal som har valts för de möjliga framtida utvecklingsscenarion som förekommer i MSB:s "... långsiktiga strategiska analys".¹⁵ Målsättningen i MSB:s utlysningstext är också att detta årtal ska fungera som riktmärke för framtidsperspektivet i bedrivandet av det projekt som föreliggande studie är en del av.¹⁶ Utifrån detta är förhoppningen att kunna se uppfattade generella samhällstrender och identifiera kritiska faktorer för samordnare inom landstingens beredskapsorganisationer, vilket kan identifiera nya forskningsområden som behöver uppmärksammas.

2.1 Metod

Den föreliggande studien ska vara av prognostiserande karaktär där erfarenheter från den senaste femårsperioden skall mynna ut i en trolig händelseutveckling inom fem, tio och femton års tid vilket ställer stora krav på skiljelinjerna fakta/hypotes. Detta berörs också i ett PM från MSB¹⁷ som behandlar frågan om hur framtiden kan studeras. Denna studie utgår från de tankegångar som redovisas där, med syfte fånga den bild personal i beredskapsfunktion har över nuvarande tendenser. Detta arbete sker parallellt med en utforskande studie¹⁸ som sammanställer framtidsforskning i syfte att skapa ett antal tänkbara, dimensionerande scenarier vilka kan tänkas inträffa i framtiden. De scenarierna skapas med stöd taget i dragna erfarenheter från berörd personal i denna studie.

Intervjupersonerna utgörs av 23 beredskapssamordnare och personal med motsvarande uppgifter från respektive landsting.¹⁹ Av de svarande under intervjuarbetet har könsfördelningen varit tolv kvinnor och elva män. Urvalet är baserat på Socialstyrelsens lista över Beredskapssamordnare och säkerhetschefer²⁰ där en nationell täckning eftersträvades. Samtliga 21 landsting är representerade i studien. Intervjufrågor samt samtyckesinformation redovisas i bilagorna 1 och 2.

Insamlade data kommer att behandlas medelst en kvalitativ innehållsanalys, närmare bestämt "konventionell data-analys", se Figur 1.²¹ Detta går ut på att utifrån relativt öppna

¹⁵ Jansson, Benny, Jacobsson, Kristin, Wahlberg, Maria, *Samhället år 2032 – Fem utmanande framtidsscenarier för samhällsskydd och beredskap*, (MSB, 2011), s.5

¹⁶ MSB, *Utlysning av forskningsmedel: Räddningsinsatser med fokus på skadeplatsen*, (PM, Sara Brunnberg, Claes-Håkan Carlsson, MSB diarienummer: 2014-6475), s.3-4

¹⁷ MSB, *Hur kan man studera framtiden?*, (PM, Oscar Jonsson, MSB diarienummer: 2009:8495)

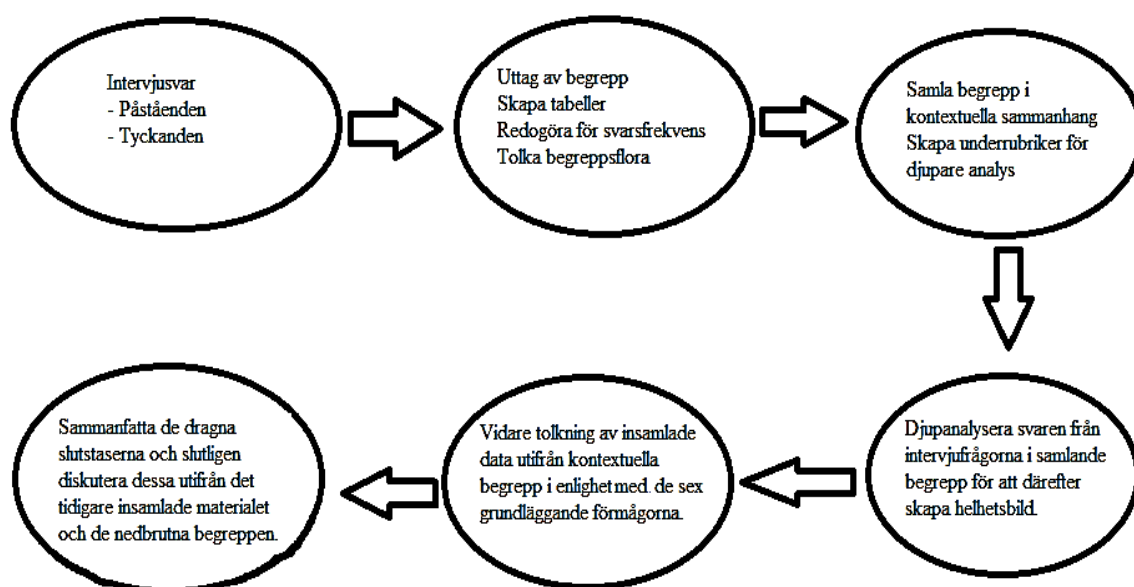
¹⁸ Prytz, E., Jonson, C-O., Stenberg, R., & Pilemalm, S. *Att hantera framtidens skadeplatser: scenarier och utgångspunkter för kunskapsutveckling runt räddningsinsatser och skadeplatsarbete*. (Centre for Advanced Research in Emergency Response: CAREER 2016:18)

¹⁹ Från två landsting har information inhämtats från två befattningshavare i respektive landsting. Egen anmärkning.

²⁰ <https://www.socialstyrelsen.se/krisberedskap/tjanstemaniberedskap/beredskapssamordnareochtibilandstingen>

²¹ Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah, E., *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, (Qualitative Health Research, Vol. 15 No.9, November 2005 1277-1288)

frågeställningar samla in en mängd data för att sedan finna gemensamma nämnare och då bryta ner dessa i block vilka sedan kan undersökas tydligare genom "kodning". Denna utgörs av värdeord eller sammanfattande stycken vilka överensstämmer mellan respondenterna. Den fortsatta undersökningen handlar sedan inom respektive område om att uttröna specifika tankebanor och detaljer. Vinsten med detta tillvägagångssätt är dels att en klarare och mer detaljerad bild framträder efterhand men också att eventuella avvikelser också kan upptäckas i intervjuaterialet.

Figur 1. Översikt över analysprocessen.

Utöver ovanstående är avsikten att försöka konkretisera det som framkommer genom användandet av Försvarsmaktens sex grundläggande förmågor vilka fungerar som delbeskrivningar av ett komplext skede och visar på en sammantagen effekt.²²

²² Försvarsmakten, MSD 2011 Militärstrategisk doktrin – med doktrinära grunder (MSD12), (Försvarsmakten, Stockholm, 2011), s.57-61

2.2 Definitioner

Nedan följer definitioner på termer som förekommer i texten, se Tabell 1.

Tabell 1. Definitioner och termer

Begrepp	Definition
Kommunikationsolycka	Med kommunikationsolycka avses här en olycka som involverar allmänna/reguljära transportmedel såsom buss, tåg, flyg, fartyg. Utmärkande för dessa är den högre risken för ett större skadeutfall kontra trafikolyckan.
Trafikolycka	Med trafikolycka avses här en vägbunden olycka inkluderande ett eller flera fordon. Detta skiljs från kommunikationsolyckan då trafikolyckan främst avser fordon framförda av enskilda personer och innehåller inte samma markanta risk för ett större skadeutfall. För olycka rörande reguljära personaltransporter, se kommunikationsolycka.
Samhällsstörning	Händelser, oavsett art, vilka hotar eller påverkar samhällets skyddsvärden.
CIMIC	Civilian-Military co-operation (Civil-militär samverkan)

3. Intervjuer

Inbjudan till deltagande i intervjuer gick ut via e-post den 7/3-2016. Intervjuomgången började dock redan den 24/2-2016 då den första intervjun gjordes med personal ur det egna landstinget varpå inbjudan skedde via telefon. Den sista intervjun genomfördes två månader senare, den 25/4-2016.

De 23 respondenterna har givit samtycke genom att i e-post svara och tacka ja till intervjun. De har blivit upplysta om deras rättighet att dra tillbaka sitt bidrag med omedelbar verkan i enlighet med det som framkommer i bilaga 2. Avsikten är att respondenterna skall förbli anonyma i största möjliga utsträckning. Av denna anledning är hänvisningarna till de olika intervjuerna randomiserade och följer därför ingen bestämd ordning. Insamlad data har hanterats av ett fåtal individer ingående i projektet samt har inte hanterats utanför Region Östergötlands interna nätverk.

3.1 Intervjuns huvudområden

Nedan ges en genomgång av intervjuns huvudområden i punktform. Tanken är att dels skapa en bild av intervjuns omfattning samt den typ av svar som generellt har genererats av de ställda frågorna.²³ Av 23 tillfrågade har 23 individer²⁴ svarat vilka därför benämns som "svarande" eller "respondenter". Dock kommer svaren att utgå ifrån de respektive landstingen²⁵ vilket gör att i de fall där det finns fler än en svarande från dessa kommer dessa svar att behandlas som en "enhet" vid frågor utöver kompetensbeskrivningarna.²⁶

Avsikten är att med denna studie bygga en bild av vad uppfattningen om skadeplatsen och angränsande områden (ledning, logistik, organisation, med mera) är bland landets beredskapssamordnare. Därför kommer samtliga begrepp som tas upp i intervjuerna att tas upp nedan för att därefter kodas ner till separata underrubriker vilka sedan analyseras djupare under punkten "3.2 – Specifika nedslag". I slutet av varje enskild fråga kommer en sammanfattande diskussion att föras om de inkomna svaren och därefter görs en kodning som sedan kan återkopplas till under den nyss nämnda punkten.

3.1.1 Inledande frågor

De inledande frågorna redovisas nedan:

- Beredskapssamordnare vid vilket landsting?
- Är i tjänst inom landstinget inom vilka funktioner?
- Är som beredskapssamordnare?
- Vilken utbildning har du?

Syftet med frågorna har varit att dels etablera en bild av vilken typ av personalkategorier som fungerar i rollen som Beredskapssamordnare, vilken erfarenhet de har från

²³ Frågorna återfinns i detalj i bilaga 1.

²⁴ 100% svarsfrekvens, 109% nationell täckning. Två svarande återkom i ett sent skede vilket är anledningen till den extra täckningen.

²⁵ Inalles 21 stycken regioner och landsting.

²⁶ Se 3.1.1 Inledande frågor

landstingsverksamheten samt att försöka utröna huruvida svaren skiljer sig åt beroende på antal år i tjänst som Beredskapssamordnare.

Majoriteten av de svarande beredskapssamordnarna är medicinskt utbildade (83%), den övervägande delen av dessa är utbildade sjuksköterskor.²⁷ De som inte har en medicinsk utbildning kommer från andra myndigheter alternativt har annan utbildning vilken har använts inom landstinget.²⁸ Majoriteten av de svarande har tjänstgjort i mer än 20 år inom Landstinget²⁹ och över fem år som Beredskapssamordnare eller motsvarande befattning.³⁰ Tre (3) av 23 (13%) innehar dubbla befattningar och ansvarar för såväl beredskaps- som säkerhetsfrågor under innevarande år (2016). Frekvensen av ytterligare utbildningar på högskolenivå samt internutbildningar inom ramen för kris- och katastrofmedicinsk beredskap är hög.³¹

De följande intervjujvaren kommer att, liksom tidigare har nämnts, att redovisas utifrån antalen landsting, alltså 21 stycken. I de fall där det har förekommit dubbla intervjuer kommer dessa svar att behandlas som en enhet.

3.1.2 Vilken typ av skadeplatshändelser dominerar idag i ditt landsting?

Generellt sett är svaret på denna fråga att det framförallt rör sig om mindre trafikolyckor samt mindre bränder med, i regel, en till fem drabbade individer per olycka, se Tabell 2.³² Det som verkar skilja sig åt i detta avseende är dels frekvensen beroende på trafiktätheten i länet samt mängden industri eller tung industri, vilken medför ett ökat antal transporter, men också storleken på populationen i länet i stort. De län som har en mindre population uppfattas ha färre olyckor vilket upplevs ha ett samband.

²⁷ 19 av 23 respondenter har medicinsk bakgrund. Av dessa är 17 sjuksköterskor (89% av de medicinskt utbildade och 74% av de svarande beredskapssamordnarna i helhet).

²⁸ Fem (5) av 23 respondenter har annan utbildning än medicinsk.

²⁹ 18 av 23 respondenter, i snitt har personalen tjänstgjort 27.3 år.

³⁰ 17 av 23 respondenter, 8.1 år i snitt. Kortaste tjänstgöringstiden som Beredskapssamordnare eller motsvarande befattning är under ett år och den längsta uppemot 20 år.

³¹ Exempel på detta är exempelvis stabschefskurser inom ramen för Särskild sjukvårdsledning, chefsutbildningar, projektledarutbildningar, såväl nationella som internationella katastrofmedicinska utbildningar, Försvärshögskolans utbildningar inom ramen för samhällets krisberedskap, med mera.

³² Svaren på antalet drabbade i trafikolyckorna varierar mellan 1-3, 1-5, och 4-5, detta beror bland annat på alarmeringskriterier till TiB från alarmeringsaktören. 19 av 21 tar upp trafikolyckor som en huvudsaklig skadeplats. 12 har specificerat antalet drabbade där 92% uppskattar antalet drabbade till vardags till 1-5 alternativt 1-3 drabbade, 8% uppskattar antalet drabbade till 4-5. Åtta (8) av 21 nämner bränder med liknande procentuell fördelning på antalet drabbade. Intervju 1-23.

Tabell 2. Dominerande skadeplatshändelser idag.

Begrepp rörande dominerande skadeplatshändelser idag	Antal svar
Trafikrelaterade olyckor 1-5 drabbade	19
Brand (i bostadshus) 1-5 drabbade	8
Drift (TiB-larm)	7
Våld (penetrerande)	4
Social oro	2

Driftstörningar har också figurerat i svaren på denna fråga. 33% lyfter denna typ av problematik som något som bitvis kan klassas som orsak till vidare utveckling till skadeplats och därför ses som mycket allvarliga och upptar stor tid för TiB. Driftstörningarna omfattar såväl IT-arenan (journalssystem, telefoni, allmän överförings- och lagringsmedia) som värme-, el- och vattenförsörjning, såväl till brukare i det civila samhället som till installationer såsom sjukhus.³³ Den sociala oron uppfattas inte vara en huvudsaklig orsak till skadeplatshändelser i alltför stor omfattning och inte heller våldsanvändningen. Dock förekommer båda och framförallt våldet upplevs ha vuxit fram allt mer under de senaste åren. Våldet återfinns framförallt i de större städerna och är då ofta kopplat till gängrelaterat våld.³⁴

Vårt att notera är ett samhälls- och statsvetenskapligt begrepp: *socialt kapital*. Detta kan användas på såväl individ- som samhällsnivå, här avses det senare. Det sociala kapitalet kan sägas vara det förtroende som medborgarna har för staten och dess mekanismer. De statliga, demokratiska institutionerna behöver vara ansedda som högpresterande och därför förtroendeingivande för att medborgarna i den demokratiska staten skall uppfatta att det går att känna förtroende för statsmekanismen som helhet. Utan detta förtroende, det sociala kapitalet, kan medborgarna komma att söka andra lösningar och ett minskat förtroende för de demokratiska institutionerna kommer i slutändan riskera att utgöra en grogrund för en ökad social oro.³⁵

3.1.3 Vad ser du som den största utmaningen för ditt landsting utifrån begreppet skadeplats, idag?

Denna fråga har fått flertalet olika svar beroende på bland annat lokala och regionala förutsättningar. Vidare uppfattas frågan även fått spridda svar då det sällan har funnits enbart en större utmaning utan det är flertalet utmaningar som mynnar ut från eller bidrar till den huvudsakliga. Därför är avsikten att, liksom har nämnts i inledningen till detta kapitel, återge antalet procent av de 21 svarande landstingsrepresentanterna som har berört olika ämnen i syfte att visa på spridningen och kanske, framförallt, koncentrationen kring

³³ Intervju 2, 17

³⁴ Intervju 15, 21

³⁵ Bäck, Maria, Från metafor till mätning: en samhälls-vetenskaplig översikt om det sociala kapitalets beståndsdelar och effekter, (Socialmedicinsk tidskrift 4-5/2012), s.313-319

vissa frågor som upplevs som viktiga utmaningar på ett nationellt plan. Tabell 3 ger en översikt över svaren.

Försvarsplaneringen som nämns i nedanstående tabeller avser framförallt återtagandet av totalförsvarsförmågan genom bland annat civil-militär samverkan för landstingens del. Denna samverkan benämns fortsättningsvis CIMIC (Civilian-Military co-operation).

Tabell 3. Största utmaningen idag och om 15 år.

Begrepp rörande största utmaningen för landstinget idag	Antal svar idag	Om 15 år
Personalförsörjning/personal-/vårdplatsbrist	8	6
Större skadehändelse	7	3
Behålla kompetenser samt brist på övningar	6	7
Samverkan/kommunikation internt/externt	6	4
IT/drift	4	6
Ekonomi/resurser	4	5
(Nationell) sam-/helhetssyn	4	4
Avstånd	4	2
Terror/ökat hot	2	7
Ökat våld	2	2
Försvarsplanering/CIMIC	1	5
Säkerhet (våld mot egen personal)	1	-
Regionsbildningar	-	4
Klimat	-	2
Säkrare trafik	-	1

Likheterna är dock slående ur ett generellt perspektiv. En av de stora utmaningarna som framkommer är den brett upplevda personalbristen vilken medför att det även saknas vårdplatser (38%) trots att faciliteter och materiel finns. Personalbristen medför också på sina håll en stor utmaning i formen av upplevda kompetensbortfall samt svårigheter att utbilda då det saknas möjligheter att avvara personal för detta.³⁶ Även bristen på övningar ses som något oroande, vilket till del också ligger i den upplevda bristen på ekonomiska och

³⁶ Intervju 1, 4, 14, 16, 18

personella resurser.³⁷ Detta upplevs skapa en negativ spiral då många lämnar på grund av dåliga scheman och bristen på möjlighet till personlig utveckling.³⁸

Lokala förutsättningar skapar dock avvikelser. Avståndsproblematiken har framkommit som en klar utmaning för ett antal landsting vilka har en förhållandevis utbredd glesbygd samt har befolkning som bor utanför väletablerade vägnät.³⁹ I många av dessa fall är avståndet ett problem även på grund av begränsade transportresurser vilket skapar en förlängd tidsaspekt. Framförallt landsting i norra och mellersta Sverige har beskrivit denna typ av problematik, i de södra delarna av Sverige upplevs inte problematiken vara fullt så utbredd då transportavstånden generellt sett är kortare. Vidare utgörs även transportproblematiken av exempelvis järnvägssträckningar genom oländig terräng med svårigheter att få tillträde till en sådan skadeplats med hänsyn tagen till behovet av exempelvis bandgående fordon.⁴⁰

Ett ökat våld (9%) och en större skadehändelse (33%) utgör andra utmaningar vid sidan om IT-/driftstörningar (19%), förmåga till kommunikation och samverkan (29%) samt försvarsplaneringen (5%). Förmågan till kommunikation och samverkan avser såväl internt inom egen organisation men även externt mellan andra aktörer inom det egna länet såväl som med angränsande landsting. Denna problematik kan även sammanlänkas med IT-/driftstörningarna men handlar i de flesta förekommande fall om utvecklingsbehov på samverkansområdet.⁴¹

I framtiden verkar dessa utmaningar ha utvecklats då den större skadehändelsen tycks ha fått mindre betydelse kontra terrorhoten och det ökade hotet mot samhället i stort (33%). Detta förstärks också av det upplevda ökade behovet av CIMIC (24%). Andra framtida utmaningar som har adresserats av ett antal landsting (19%) är regionsbildningen som kommer att ha en stor inverkan på organisationen och dimensioneringen hos befintliga landsting. Även om ett konkret beslut inte är framlagt verkar majoriteten av de svarande vara relativt överens om att ombildningen kommer att drivas igenom och i ett antal av landstingen har redan förberedande samtal inletts om hur sjukvården skulle kunna struktureras för att möta de nya krav som då ställs på organisation och ledning.⁴²

Den sammantagna uppfattningen är att större masskadesituationer, det ökade våldet i samhället samt en i dagsläget och även fortsättningsvis omfattande personalbrist med omfattande kompetenstapp som följd utgör de huvudsakliga utmaningarna för landstingen idag. Till detta tillkommer befintliga och befarade framtida utmaningar rörande ökad sårbarhet avseende IT-avhängigheten, ett ökat hot mot nationen och samhället vilket även

³⁷ 29% pekar på en bristande övningsfrekvens och kompetensbortfall medan 38% upplever personal-/vårdplatsbristen som en stor utmaning idag. På längre sikt har 2 färre svaranden sett personalbristen som ett stort problem, men samtidigt överskrider svarsfrekvensen om kompetensbehållningen den för personalbristen vilket gör att detta kan ses som sammanlänkat. Intervju 16

³⁸ Intervju 23

³⁹ 19% upplever att en stor utmaning ligger i avståndsproblematiken och begränsade transportresurser vilket skapar behov av att påbörja omhändertagandet av skadade redan på uppsamlingsplats i anslutning till skadeplatsen i väntan på avtransport. Framförallt i norra Sverige är detta problem påtagligt. Intervju 2, 10, 17, 20

⁴⁰ Intervju 10

⁴¹ Intervju 11, 19

⁴² Intervju 3, 6, 13, 22

ger en utmaning i förlängningen då det förutspås bli ett tätare samarbete med Försvarsmakten genom civil-militär samverkan (CIMIC). Det ökade våldet ses som en fortsatt utmaning även i framtiden och likaså en fortsatt personalbrist med svårigheter att bedriva övningar och behålla kompetenser som en följd. Regionsbildningen ses som en stor framtida utmaning och kan också kopplas mot de idag upplevda bristande resurserna samt de uppfattningar som har förekommit rörande hur att kunna parera de utmaningar i övrigt som kommer att drabba landstingen.

3.1.4 Vad är "worst-case-scenario" i nutid ur ett medicinskt/katastrofmedicinskt perspektiv inom det egna landstinget?

Även denna fråga har rört flertalet typer av svar vilket försöker åskådliggöras i tabellform nedan (Tabell 4) för att därefter behandlas i löpande text.

Tabell 4. Värsta tänkbara scenario idag och i framtiden.

Begrepp rörande "worst-case-scenario" idag	Antal svar idag	Framtiden
Dynamisk större händelse inkluderande hot/terror/CBRN	14	10
Stort antal skadade	10	7
Evakuering av sjukhus	5	2
CBRN-händelse ⁴³	5	2
Större IT-störning/driftbortfall, påverkan samhällsviktiga funktioner	4	4
Krig	4	3
Akut personal-/vårdplatsbrist	1	1
Brännskador i större omfattning	1	-
Hot/terror/antagonistiska hot	-	4

Det sammantagna svaret på denna fråga är en större händelse med ett stort antal drabbade. Detta är det värsta tänkbara även om det upplevs som hanterbart i viss utsträckning. Det som däremot skulle vara än värre vore en skadeplats som innehåller ytterligare dimensioner i formen av en hotbild som utgörs av hot mot egen personal, befolkningen och fortsatt hot mot exempelvis materiel och infrastruktur.⁴⁴ Anledningen härtill kan ses som att de utökade dimensionerna skulle utgöra en påfrestning på dels de tillgängliga resurserna men också för

⁴³ Det som uppfattas avses med denna särskiljning är snarare CBRN-händelsen som en enskild företeelse i vardagen till skillnad från den större dynamiska händelse som återfinns högre upp i tabellen. Anledningen till att detta har tagits upp separat är exempelvis uppfattningar om klara utvecklingsbehov inom dess alandsting för att kunna hantera händelser såsom kem-olyckor med mera och att även mindre omfattande händelser ses som "värsta tänkbara händelser".

⁴⁴ 14 av 21 (67%) har sett en större flerdimensionell händelse med ett stort skadeutfall som ett möjligt värsta tänkbara scenario. Detta följs av ett stort skadeutfall i allmänhet (48%).

ledningen. Vidare händelser som består i medvetna handlingar menade att orsaka skada på människor och andra skyddsvärden uppfattas utgöra en stor påfrestning på moralen i samhället. Påfrestningen består då framförallt i att medborgarna upplever ett hot mot sig själva och samhället i stort vilket skapar emotionella reaktioner.⁴⁵

Fem (5) av de 21 respondenterna (24%) pekar på att värsta tänkbara scenario för deras del också utgörs av en större CBRN-händelse, främst kärnkrafts- eller kemikalieanknuten. Dessa har i detta sammanhang inte alltid specifikt pekat ut det stora antalet drabbade som det mest svårhanterliga utan snarare själva miljön. Konsekvenserna av en sådan händelse på samhällsfunktioner och liknande samt de mer omfattande insatser som behöver göras i övrigt för att inte händelsen ska eskalera ses som väldigt stora.⁴⁶

Fem (5) av respondenterna har angett att en evakuering av ett sjukhus vore det värsta tänkbara scenariot med hänsyn tagen till att det berörda länet exempelvis bara har ett sjukhus eller att det specifika sjukhuset är det som är det huvudsakliga akutsjukhuset. Evakueringen kan bero på flertalet orsaker men de som nämns är exempelvis driftstörningar i el- och vattenförsörjningen, brist på läkemedel på grund av otillräckliga förråd, brand i lokalerna eller hot mot sjukhuset. Detta perspektiv kan kopplas samman med maskadesituationen såtillvida att det handlar om att flertalet människoliv utsätts för fara, en utökad samverkan med angränsande landsting krävs samt att behovet av transporter ökar i stor utsträckning.⁴⁷

Andra svar har inkluderat uppfattningen att mer omfattande driftstörningar vad avser de teknikbaserade lösningarna inom vården skulle vara något av ett värsta tänkbara scenario, detta då väldigt mycket av verksamheten är uppbounden kring just teknikstödet.⁴⁸ Även en akut personal- eller vårdplatsbrist och att denna skall fortsätta att pågå kan ses som värsta tänkbara händelseutveckling.⁴⁹

På längre sikt är uppfattningen att problematiken kommer att kvarstå, även om strategiska arbeten på regional nivå pågår för att försöka komma till rätta med de brister och hot som återfinns i landstingens risk och sårbarhets-arbete (RSA).⁵⁰ Detta innebär att problematiken kommer att bestå i stort men att ingående delar kan komma att utvecklas och därmed skapa nya risker. Exempel på detta är utvecklingen av trafiksäkerheten för moderna bilar där det har pågått och fortfarande pågår en stor utveckling, samtidigt som bilarna kan framföras fortare. Detta skapar nya förutsättningar inom detta område och skapar till del nya risker.⁵¹

⁴⁵ Intervju 7, 17

⁴⁶ Intervju 8, 13, 16, 22

⁴⁷ Intervju 2, 5, 7, 14, 20

⁴⁸ Intervju 6

⁴⁹ Intervju 14

⁵⁰ Risk och Sårbarhetsanalys. Landstingen försöker "bygga bort" problematiken inom bland annat IT-arenan där framtida störningar försöker att bemötas genom "sektionerade systemlösningar". Intervju 6

⁵¹ Intervju 19

Det uppfattas hos vissa av respondenterna att den politiska viljan att öka förmågan att kunna hantera skadefall hittills har varit "obefintlig".⁵² Vidare menas att det är att anse som svårt att omvandla erfarenheter till praktisk tillämpning genom metodik-/taktikutveckling på grund av att resurser att genomföra detta arbete i allt väsentligt saknas och är därför inte prioriterat på regional nivå.⁵³ Utvecklingen sker istället vid olika kunskaps- och forskningscentrum.⁵⁴

Det förhärskande värsta tänkbara scenariot uppfattas sammantaget vara om en större, flerdimensionell händelse med ett stort skadefall, särskilt om det mynnar ut från hot och terror. Denna händelse kan bestå i en olycka men ett attentat får ett emotionellt moment i samhället, genom känslan av hot mot den enskilde medborgaren och samhället i stort, vilket kan skapa friktion i insatsarbetet. Detta sammankopplat med driftstörningar och bortfall i infrastrukturen skapar en flerdimensionell händelse som är svåröverblickad och svårhanterad, särskilt om det inkluderar farliga ämnen.

3.1.5 Hur tror du att skadeplatsen om 5-15 år skiljer sig från idag?

Det generella svaret är här att skadeplatsen kommer att vara mer utvecklad ur ett tekniskt avseende. Samhället, omhändertagandet såväl som ledningen kommer att vara mer beroende av teknik än vad som är fallet idag är upplevelsen hos sammantaget 11 av de 21 respondenterna (52%), se även Tabell 5. Det finns en farhåga för att en uppfattad samhällstrend med social oro kommer att fortsätta att finnas men också att den kommer att öka och utvecklas i större utsträckning.⁵⁵ Trenden har uppfattats som stadigt pågående de senaste fem åren och det har även uppfattats som att tillgången på vapen (såväl blankvapen som kulvapen och sprängmedel) har ökat eller i vart fall börjat märkas mer i skadefallen. Detta resulterar i att flertalet av respondenterna (14 av 21, 67%) ser ett ökat fokus på våld⁵⁶ och social oro inom ramen för skadeplatsen de kommande 15 åren, antingen som främsta utveckling eller i anslutning till annat.⁵⁷

⁵² Intervju 15

⁵³ Intervju 5, 21.

⁵⁴ Egen anmärkning.

⁵⁵ Se 3.2.3 Social oro och ökat våld

⁵⁶ Intervju 15, 17

⁵⁷ I dessa 14 ingår även 2 respondenter vilka har menat på att risken för terror ökar alternativt att skadeplatsutformningen de kommande 15 åren är beroende av hotbilden.

Tabell 5. Hur skadeplatsen skiljer sig från idag om 5-15 år.

Begrepp rörande skadeplatsen om 5-15 år	Antal svar
Ökat våld och social oro	14
Mer teknik involverad	11
Terror/ökad hotbild	5
Ingen skillnad mot idag - oförändrat	4
Ökat flöde sociala medier	4
Fler transport-/kommunikationsolyckor	3
Fler flygburna resurser (exempelvis helikopter)	2
Större geografiskt område/omfattning	2
Mer centraliserat, ex. traumacenter	1
Mindre etik i samhället vilket påverkar	1
Klimat/smittor	1
Mer fokus på vård som ges på skadeplats	1

Utöver detta har enskilda respondenter menat på att skadeplatsen och agerandet kring denna kommer att förändras genom att systemet blir mer centraliserat, exempelvis vid effektiviseringar inom landstingen och/eller regionsomvandlingar.⁵⁸ Vissa svarande ser även en framtida förändring i att "det etiska tänkandet" i samhället har minskat och att tempot på informationsarenan i mångt och mycket styrs av de sociala medierna.⁵⁹ De sociala medierna har även en koppling till avhängigheten av teknik då informationsarenan får en allt tydligare roll att spela vad avser att snabbt komma ut med relevant och korrekt information till allmänheten för att exempelvis minska ryktesspridning.⁶⁰ Ytterligare några respondenter tror att skadeplatsen och dess utformning kommer att vara i stort sett oförändrad även om viss utveckling kommer att ske på exempelvis teknik- och informationsarenan.⁶¹

De främsta frågorna som utkristalleras blir följaktligen att det finns en bred uppfattning om att framtidens skadeplats kommer att kretsa kring social oro och en ökad våldsanvändning, såväl terrordåd som andra kriminella handlingar. Vidare finns det en bred

⁵⁸ Intervju 13 Detta kan även kopplas till resonemanget som en respondent för vilken menar att det kommer att bedrivas mer vård på skadeplatsen i och med eventuell effektiviseringar såsom traumacentrum och liknande vilket skapar längre transporttider.

⁵⁹ Intervju 1 Åskådare vid en skadeplats upplevs i större utsträckning än tidigare filma eller ta kort för att dela på sociala medier. Detta istället för att erbjuda sina tjänster till drabbade individer.

⁶⁰ Intervju 21

⁶¹ Andra områden som har nämnts inom samma fråga är att klimat- eller smittrelaterade händelser kan komma att påverka skadeplatsen, liksom att fler transport-/kommunikationsolyckor kommer att ske.

uppfattning om att skadeplatsen och agerandet i anslutning till denna kommer att vara mer tekniktung, avseende såväl ledningssystem som allmänt inom informationsarenan samt, exempelvis, fordonsutveckling.⁶²

3.1.6 Sett utifrån följande kärnområden, hur ser du på utvecklingen på 5-15 års sikt? Vad är önskvärd respektive mindre önskvärd utveckling?

- Ledning (organisation)
- Metodik (stab, ledning, faktiskt agerande på skadeplats av vårdutövare och lokal ledning)
- Tele- och ledningsstödsystem
- Materiel
- Utbildning (vårdutövare, lednings- stabspersonal)

Vid behandlandet av dessa frågor har flertalet olika svar inkommit. Däremot är de ofta "besläktade" med varandra, det finns en tämligen utpräglad samsyn inom de flesta områdena, se Tabeller 6-10. Frågor som däremot har pekat på skilda uppfattningar är frågan om *ledningen*. Detta har framförallt konkretiserats i den sista frågan och kommer därför särskilt att behandlas i redogörelsen för denna men förtjänar ändå att uppmärksammas initialt redan här. Ledningen och ledningsmetodiken uppfattas vara bra i dagsläget även om den kommer att tarva viss justering för att följa den tekniska utvecklingen. 10 av 21 (48%) svarande anser att det borde ske en utveckling med central styrning för att öka förmågan till samverkan och samordning. *Metodiken* uppfattas av många vara intimt sammanknippad med frågan om ledning och tele-/ledningsstödsystem. Sju (7) av 21 (33%) svarande anser att den befintliga metodiken är bra men behöver vidmakthållas och utvecklas i takt med exempelvis teknisk utveckling.

Tabell 6. Framtida utveckling av ledning.

Begrepp inom Ledning	Antal svar
Nationell likriktning och styrning	10
Utveckla/öva befintliga koncept	5
Utveckla förståelse för katastrofmedicinsk beredskap	3
Gemensamma övningar	2
Gemensamma grunder, implementering	1
Översyn lagrum	1

⁶² Vilket skapar förutsättningar för säkrare trafik men som också ökar traumat i händelse av en olycka på grund av exempelvis högre hastigheter.

Tabell 7. Framtida utveckling av metodik.

Begrepp inom Metodik	Antal svar
Utveckla/öva befintliga koncept	13
Nationell likriktning och styrning	10
Förstärka sjukvårdsledarrollen	2
Utveckla förståelse för katastrofmedicinsk beredskap	2

Tabell 8. Framtida utveckling av Tele-/ledningsstödsystem.

Begrepp inom Tele-/ledningsstödsystem	Antal svar
Utveckla RAKEL/samband	14
Gemensamma system (aktörskompatibelt)	8
Reservsystem/redundans	6
Nationell likriktning och styrning	4
Ledningsfordon	2

Tabell 9. Framtida utveckling av materiel.

Begrepp inom Materiel	Antal svar
Nationell likriktning och styrning	6
Gemensamma system (aktörskompatibelt)	4
Flygburna resurser	3
Reservsystem/redundans	3

Tabell 10. Framtida utveckling av utbildning

Begrepp inom Utbildning	Antal svar
Nationell likriktning och styrning	12
Förbättra personalförsörjningen vilken försvårar möjligheten till utbildning idag	7
Utveckla/öva befintliga koncept	6
Ökad förmåga till helhetssyn	3
Förenkla möjligheter till utbildning genom exempelvis IT-distanskurser alternativt lokala/regionala instruktörer.	3

Den *tekniska utvecklingen* kommer även, märkbart, att inverka på omhändertagandet och ledningen på skadeplats, exempelvis genom ljud- och bildöverföring från skadeplatsen till den bakre ledningen. Det har också framkommit förslag från ett antal respondenter om att inte bara förstärka Sjukvårdsledarens roll utan kanske även ersätta denna med en befälsroll, yttre befäl, i likhet med det system som Polismyndigheten och räddningstjänsterna använder. Fördelarna med detta skulle vara att personalen som leder på skadeplats är särskilt utbildad för detta och har med sig materiel för denna typ av verksamhet.

Utmärkande drag som framkommer i samtliga kärnområden är vikten av nationell likriktning och styrning samt kompatibilitet, oavsett område. Detta är intressant och kommer att analyseras närmare längre fram. Det som också framkommer är att befintliga system och koncept ses som bra men kommer att behöva övas och utvecklas i takt med exempelvis den tekniska utvecklingen och i förhållande till hur läget i omvärlden förändras.

3.1.7 Största förändringsbehovet inom Landstinget för att möta framtidens krav?

En stor del av de svarande har här pekat på vikten av att rätt prioritera resurser samt råda bot på den befintliga personalbristen i syfte att utöka antalet vårdplatser, se Tabell 11.⁶³ Att bryta trenden med fortsatt personalbrist är det som då ses som mest vitalt, i och med att denna brist i dagsläget medför en brist på vårdplatser likväl som det påverkar genomströmningen av personal vilket i sin tur mynnar ut i en ökad svårighet att behålla kompetenser på olika nivåer.⁶⁴

Tabell 11. Största förändringsbehovet för att möta framtida krav.

Begrepp rörande största förändringsbehovet inom landstinget för att möta framtidens krav	Antal svar
Etablera och förstärka helhetssyn och förståelse för det katastrofmedicinska området	12
Personal/vårdplatser/resurser	8
Ökad övningsfrekvens och utbildning	6
Samverkan/samordning internt/externt	4
Nationell likriktning/samordning	4
Regionbildning/regionsutveckling	3

Över hälften av respondenterna (12 av 21, 57%) har istället pekat på vikten av att informera och utöka kunskapen om det katastrofmedicinska området för att skapa en helhetssyn. Vidare upplevs det som viktigt att det görs en omfattande insats avseende utbildning och övning⁶⁵ samt att det görs en nationell likriktning i dessa frågor.⁶⁶

⁶³ 8 av 21 nämner detta (38%).

⁶⁴ Intervju 11, 12, 18

⁶⁵ 6 av 21 (29%).

Utöver detta så har 3 av 21 respondenter (14%) påtalat vikten av att förbereda för de omorganisationer som kommer att behöva göras med hänsyn till den uppfattade högst troliga regionsbildningen. Detta kan till del sammankopplas med frågorna kring den upplevda bristen på resurser, personal och därmed vårdplatser. En av respondenterna såg denna vårdplatsbrist och en upplevd oförmåga att ordna fram resurser i tillräcklig omfattning som den enskilt största utmaningen för att möta de framtida kraven. Ekonomin uppfattas vara roten till detta och föder även problem med personalförsörjningen vilket i samverkan skapar problem i resursmobilisering i allmänhet och vårdplatser i synnerhet.⁶⁷ En annan av respondenterna såg även den ekonomiska problematiken som ett hinder för att genomföra en "... investering i robusthet". I detta inkluderades även saker som att det idag brister i försörjning och robusthet avseende den allmänna infrastrukturen. För att kunna åstadkomma detta behöver det skapas "... ordning på denna (ekonomin)".⁶⁸

Utifrån denna sammanslagning uppfattas alltså de största fokusområdena i detta avseende kretsas kring resursfrågor (såväl personalmässiga som ekonomiska) samt vikten att skapa en bra helhetssyn rörande samverkan/samordning och en ökad förståelse för det katastrofmedicinska området på lokal, regional och även nationell nivå. För att åstadkomma detta behövs också en ökad övningsfrekvens och utbildning, vilket i sin tur återigen faller tillbaka på resurser.

3.1.8 Alarmering och dirigering. fördel/nackdel med konkurrens avseende upphandling?

Hur denna kedja ordnas är väldigt beroende på landstingens egna uppfattade bästa lösningar.⁶⁹ I en del fall där SOS Alarm nyttjas har vissa landsting valt att nyttja sig av ett växeltjänstgöringskoncept där sjuksköterskor från bland annat akutmottagningar med jämna mellanrum tjänstgör på dirigeringsfunktionen eller i samverkan med denna för att stödja SOS-personalen med prioriteringar av patienter.⁷⁰ I andra fall har man valt att tydligt stipulera kravet på medicinsk kompetens vid avtalstecknandet med SOS Alarm.⁷¹ Den medicinska kompetensen uppfattas generellt som viktig, 7 av 21 svarande (33%) ser det som ett klart krav vid bedrivandet av dirigeringsverksamhet, oavsett aktör. Tabell 12 ger en översikt över svaren.

⁶⁶ 4 av 21 (19%).

⁶⁷ Intervju 12

⁶⁸ Intervju 7

⁶⁹ En stor del av respondenterna meddelar att de med stort intresse följer framtagandet av den nya alarmeringsutredningen.

⁷⁰ Intervju 4, 16, 23

⁷¹ Intervju 7

Tabell 12. Alarmering och dirigering.

Begrepp rörande alarmering och dirigering samt konkurrens i upphandlingen av dessa	Antal svar
Samlad/tydlig aktör	16
Medicinsk kompetens	9
Kompatibilitet	8
Regionala ledningscentraler	5

Denna fråga har också visat på en relativt samlad uppfattning hos de olika landstingen i vissa frågor. 16 av 21 respondenter (76%) menar på att det finns ett stort behov av en centralt samlad eller tydlig aktör för alarmering men även att det skapas en obruten kedja ner till regional nivå för dirigeringsarbetet. Här har även 5 av 21 (24%) menat att det vore bra med regionala ledningscentraler i landstingens egna regi.⁷² Oavsett om det är en privat eller statlig aktör är kompatibilitet att se som en viktig fråga. Åtta (8) av 21 (38%) behandlar denna aspekt och pekar på de uppenbara samverkanssvårigheter som uppstår vid förekomsten av vitt skilda aktörer med olika typer av icke kompatibla system. Detta har varit en tvistefråga bland de svarande, för vissa är det egalt så länge som det finns en samlad aktör medan andra är mycket noga med att poängtera att just alarmering och dirigering är samhällsviktiga tjänster vilka därför inte skall bedrivas i privat regi.⁷³

Konkurrens upplevs generellt sett som en bra sak då det sporrar till högre grader av levererad effekt från leverantörerna. Dock upplevs det som problematiskt i ett samverkansperspektiv vid en större händelse då det finns ett stort antal aktörer vilka då inte nödvändigtvis har system som är kompatibla med andras.⁷⁴ Detta gör att konkurrensen utifrån detta perspektiv upplevs som mindre bra och att det istället borde finnas en tydligt utpekad aktör som skall ombesörja denna verksamhet. Däremot går meningarna isär om huruvida det nödvändigtvis skall vara en statlig eller privat aktör, vilket har nämnts i stycket ovan.

Det som kan sägas vara huvuddragen i detta specifika avseende är att det finns ett upplevt behov med en samlad och/eller tydligt utpekad aktör med en hög grad av kompatibilitet såväl regionalt som nationellt. De regionala ledningscentralerna (för dirigering) som finns upplevs fungera bättre i landstingens regi än tidigare med SOS Alarm, framförallt då de bättre tillfredsställer de upplevda kraven på medicinsk kompetens och kompatibilitet med andra samverkande aktörer.

3.1.9 Exempelvis Totalförsvaret är i ropet igen. Hur ser du att det kommer att påverka dig i ditt arbete?

De flesta respondenterna har sett Totalförsvarsfrågan som något mycket aktuellt och omfattande som kommer att uppta en stor del av deras arbetstid under den kommande

⁷² Intervju 5, 11, 14, 19, 21 Det förekom även tankegångar om samlade regionala ledningscentraler för alla blåljusaktörer men detta försvåras märkbart genom kanske framförallt polisens krav på informationssäkerhet vid polisärenden. Intervju 21.

⁷³ Intervju, 7, 8, 11, 12, 18, 20, 21, 22

⁷⁴ Intervju 3, 5, 6, 19

femårsperioden, se Tabell 13.⁷⁵ Vissa har pekat på ett historiskt, cykliskt förlopp där de var med om att montera ner de sista kvarvarande delarna av det gamla Totalförsvaret inom landstingets område men ser nu framför sig att systemet ska återupprättas, om än i en förmodat annorlunda tappning. Andra har även pekat på att Försvarsmakten idag är att betrakta som något av en ”ny aktör” i och med att behovet av CIMIC har legat vilande i många avseenden de senaste tio åren. Detta bidrar bitvis till svårigheter vad avser samverkan och samsyn då parterna inte är lika insatta i varandras förmågor och begränsningar vilket tidigare var fallet.⁷⁶

Tabell 13. Totalförsvaret och högre ledning.

Begrepp rörande Totalförsvaret och synen på högre ledning (nationell nivå)	Antal svar
Nationell ledningsform för samordning	17
Behov av inriktningar, planeringsförutsättningar samt samsyn	12
Nationell samordning genom samverkan	11
Behov av centrala styrningar för att skapa nationell samordning/likriktning	10
Nationell samordning genom ledning	4 ⁷⁷

Frågan om Totalförsvaret övergår dock i många av intervjuerna till att hantera svensk krisberedskap i allmänhet då ett agerande inom ramen för ett totalförsvaret skulle kunna ses som likvärdigt med det som skulle ske vid en annan större händelse. En anledning här till är att det inte uppfattas som särskilt fruktbart att diskutera ämnet i och med att något specifikt uppdrag inte föreligger varför man vid många landsting heller inte har vidtagit några direkta åtgärder. Istället säger sig 12 av 21 svarande (57%) vänta på såväl inriktningar och planeringsförutsättningar som faktiska resurser för att kunna skapa något civilt försvar över huvud taget.

Vid en större händelse har 17 av 21 landstingsrepresentanter (81%) menat på att Sverige behöver ha en utpekad och fungerande nationell ledningsnivå. Av dessa 17 har 15 valt att vilja specificera vilken typ av ledning och samordning som är eftersträfvansvärd vid en sådan ledningsnivå. 11 av dessa 15 ser det som en självklarhet att denna samordning skall åstadkommas genom samverkan och att personal med rätt kompetens skall fatta kompetensspecifika beslut.⁷⁸ 4 av dessa 15 anser dock att ledning vore att föredra även om

⁷⁵ Ett fåtal av respondenterna har uttryckt sig i ordalag som att uppgiften har varit väntad samt att den ses som en naturlig del av deras arbete precis som vilken annan samordning och samverkan med andra aktörer som helst. Intervju 6, 20, 23

⁷⁶ Intervju 5, 13, 15, 19

⁷⁷ Av dessa fyra är det två svarande som har menat att detta är deras primära svar men att det beroende på bland annat lagrum och andra förutsättningar får anses att *samverkan* är det enda genomförbara alternativet i dagsläget.

⁷⁸ ”... kompetensspecifika beslut ska ske i eget hägn!” Intervju 15

två av dessa också har menat att samverkan egentligen är det enda praktiskt genomförbara idag med hänsyn tagen till befintliga lagrums utformningar samt andra förutsättningar.⁷⁹

10 av 21 svarande (48%) pekar på att det från centralt håll behövs nationella styrningar redan i nuläget för att kunna börja bygga en organisationsstruktur som håller för större påfrestningar. Uppfattningen är att återtagandet kommer att ta väldigt lång tid⁸⁰, vilket inte förbättras av att det upplevs som att de olika departementen är i otakt.⁸¹

Den främsta tanken som har utkristalliserats som en ganska omfattande ”tankenöt” är den om lyftandet av ledningen på regional nivå till nationell nivå vid en större händelse med en komplex situation och ett stort skadefall. Det stora flertalet⁸² av de svarande anser att en nationell ledningsfunktion måste införas på ett konkret och tydligt dialogiserat sätt. Denna ledningsfunktion skall fungera inom ramen för det som beskrivs i *Gemensamma Grunder*⁸³, alltså en samverkansstab.

Fyra av respondenterna har däremot gått steget längre och pekat på önskemålet att det finns en faktisk ledningsfunktion som agerar som sammanhållande chef.⁸⁴ För dessa är uppfattningen att det antingen inte är viktigt eller direkt kontraproduktivt att samordningen sker genom samverkan, det viktigaste är att en instans tar befälet och fungerar som sammanhållande ledningsfunktion för att samordna insatserna på det nationella planet. Vissa upplever beslutsfattande i koncensusform vara delvis kontraproduktivt då diskussionerna tar överhanden och försenar beslutsfattandet.⁸⁵ De som inte har framhållit denna uppfattning har velat se en samordning genom samverkan av anledningen att det finns en oro för att beslut rörande kompetensspecifika frågor fattas av personal som inte har erforderlig kompetens. Detta kan även översättas till andra kompetens- eller fackområden.⁸⁶

Ur dessa frågor kommer ett antal nedslagspunkter vilka är intressanta att föra en djupare diskussion kring. Det som framstår som tydligt är att en stor del av respondenterna ser det som en nödvändig eller i vart fall högst önskvärd utveckling att en nationell ledningsform för samordning tas fram, utvecklas och implementeras i större utsträckning.⁸⁷ Vidare ses ett stort behov av politiskt fastställda riktlinjer och samsyn för hur att bygga upp det civila

⁷⁹ Intervju 11, 14, 21

⁸⁰ Intervju 1, 11

⁸¹ Intervju 1, 7

⁸² 17 stycken.

⁸³ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), *Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällstörningar*, (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Karlstad, 2014)

⁸⁴ Intervju 5, 21

⁸⁵ Intervju 11

⁸⁶ Intervju 15, 19

⁸⁷ Detta upplevs komma av att det saknas en ”naturlig övergång” mellan regional och nationell ledningsnivå. Egen anmärkning

försvaret.⁸⁸ Slutligen uppfattas centrala styrningar behövas för att skapa nationell samordning och likriktning. Detta har beröringspunkter i såväl ledning och metodik som i exempelvis materielansaffningsfrågorna.

3.2 Specifika nedslag

Nedan avses ett antal specifika områden behandlas vilka har framkommit som föremål för meningsskiljaktigheter alternativt som har haft en bred samsyn och som uppfattas som relevanta för framtidens skadeplats och dess dimensioner. De specifika områdena utgörs av sammanslagna avsnitt utifrån de intervjufrågor och svar som har behandlats ovan. De huvudsakliga fokalpunkterna som har kunnat utrönas ifrån materialet är följande:

- Teknik och materiel: Detta rör såväl anskaffning som funktion idag. Vidare inkluderas även driftsäkerheten hos vissa av de idag befintliga systemen och förbättringspunkter tas också upp. Denna punkt berör även flertalet av de följande punkterna men tas upp som enskild post i inledningsskedet.
- Terrorhot och väpnat angrepp: Ett väpnat angrepp ses i dagsläget som betydligt mer aktuellt än vad det gjorde för ett antal år sedan, detta med anledning av händelserna i vår omvärld. Detsamma gäller även för det ökade terrorhotet. Terrorattackerna i Paris och Bryssel 13/11 -15 respektive 22/3 -16 inträffade i närtid och under intervjuernas genomförande. Detta upplevs dock inte ha påverkat de svarande i någon nämnvärd utsträckning utan det ökade hotet uppfattas ha växt fram under ett antal år.
- Social oro och ökat våld: Det ökade våldet upplevs till del vara beroende av en upplevd ökad social oro eller om inte annat klart kopplat till den. Liksom den ökade hotbilden från terror och väpnat angrepp uppfattas våldsanvändningen och den sociala oron diktera utformningen av den framtida skadeplatsen men har en annan inverkan i vardagen än hotbilden varför detta behandlas separat.
- Alarmering och dirigering: Denna fråga kommer att beröras i särskild ordning utifrån de inkomna intervju svaren med ledning av att den knyter an till den nästkommande frågan om nationell och regional ledning. Det finns en del intressanta aspekter att behandla i denna såsom aktörsgemensamma och aktörskompatibla system, vikten av tydliga och samlade aktörer med mera, vilket är intimt sammankopplat med just förmågan till ledning.
- Nationell och regional ledning: Många av intervju svaren har återkommit till detta ämne varför det avses behandlas särskilt och som tidigare nämnt är det starkt sammanlänkat med exempelvis alarmerings- och dirigeringsfunktionerna, bara för att nämna en av punkterna.
- Vidgade perspektiv och ökad förståelse för enhetlig samsyn: Denna punkt berör i stort sett alla ovan nämnda punkter. Huvudfokus under denna punkt kommer dock att vara det upplevda behovet av att skapa en större förståelse för beredskapsområdet och de utmaningar som återfinns idag och i framtiden. För- och nackdelar med det befintliga systemet kommer att beröras även här, om än något kortare än under punkten "nationell och regional ledning". Denna punkt kommer att få en något "sammanfattande" karaktär då den knyter an till ovanstående punkter, direkt eller indirekt.

⁸⁸ Detta är kanske inte fullt ut fruktbart då en utredning om detta är under framtagande och ett klart uppdrag ännu inte existerar men det kommer ändå att beröras då det tangerar de andra områdena till viss del. Egen anmärkning

Utifrån dessa punkter och det material som ligger till grund för det är sedan avsikten att göra en kortare sammanfattning över den, utifrån respondenternas svar, möjliga framtida utvecklingen avseende såväl skadeplatsen som de värsta tänkbara scenarierna som kan uppstå.

3.2.1 Teknik och materiel

I så gott som alla intervjufrågor har teknik och materiel berörts, i olika avseenden. Tekniken ses generellt sett som en stor tillgång men det finns också ett antal nackdelar som har identifierats.

Systemen är skilda åt beroende på landsting. Ett gemensamt system för ledning efterlyses för att på så sätt kunna få en högre grad av verkan såväl på skadeplats som på regional nivå.

- Grad av komplexitet. Många system är oerhört komplexa vilket ställer stor krav på brukaren. Detta gör att vissa system därför riskerar att, framför allt i framtiden, inte fullt ut kunna användas i stressade situationer då det istället blir lättare att använda "papper och penna".⁸⁹
- Avhängighet av systemens funktion. Flera av beredskapssamordnarna har också identifierat en risk med att i alltför hög grad förlita sig på tekniska system och lösningar och bygga hela organisations- och ledningsstrukturen utefter dessa. I händelse av att systemen fallerar tränas inte reservförfaranden i tillräcklig utsträckning.⁹⁰

Dessa nackdelar gör dock inte att värdet av teknikstödet kan bortses ifrån. Det finns stora fördelar med ett tekniskt stöd avseende exempelvis den utökade förmågan till sammanhållen informationshantering avseende rapportering och presentation vilket har en underlättande effekt vid exempelvis stabsarbete. Det finns dock uppfattningar om att personalen inom stabs- och ledningsfunktionerna skulle kunna bli bättre på att rätt använda dessa hjälpmedel då det skulle göra ledningsorganisationen mer effektiv än vad den är idag.⁹¹ En annan punkt som framkommer är att anskaffningen av materiel, oavsett typ, borde ske med centrala styrningar.⁹²

3.2.2 Terrorhot och väpnat angrepp

Det upplevda hotet avseende terrorangrepp eller ett väpnat angrepp varierar mellan de olika beredskapssamordnarna. Det upplevda hotet avseende terrorangrepp uppfattas vara större i de landsting där det finns större knutpunkter för flyg och tåg samt där de större vägtrafiklederna går. Hotet upplevs också som större i södra och mellersta Sverige.

Det som ses som en av de stora orsakerna till att terrorismen skulle vara särskilt svårhanterad är den förmodat stora mängden skadade vid ett terrorangrepp.⁹³ Ett stort antal

⁸⁹ Intervju 10

⁹⁰ Intervju 10, 13, 15

⁹¹ Intervju 8, 14

⁹² Intervju 4, 5, 11, 20

⁹³ Det skall också i detta sammanhang nämnas att ett större skadeutfall i allmänhet ses som svårt att bemästra av flertalet av respondenterna, detta är ett återkommande tema i många av intervjuvaren. Dock är det värsta tänkbara scenariot just ett terrorangrepp eller ett väpnat angrepp då det skapar ett yttre hot som överskuggar mång andra problemdimensioner och slår även mot de moraliska

drabbade är det som utgör "mardrömsscenario" för de flesta vidtalade beredskapssamordnarna, oavsett var i landet de är verksamma. Den svenska förmågan att snabbt kunna ställa om till att med kort varsel kunna hantera stor mängder skadade upplevs som starkt begränsad, i synnerhet i händelse av att det föreligger en hotbild och att händelsen är att beteckna som en "nationell händelse".⁹⁴ Det upplevs som viktigt att en nationell ledningsstruktur behöver utkristalliseras och fastställas i större utsträckning än vad som finns att tillgå idag. Däremot råder viss oenighet mellan respondenterna om hur denna ledning skall bedrivas (samordning genom *ledning* kontra samordning genom *samverkan*) vilket diskuteras särskilt under rubriken "nationell och regional ledning".⁹⁵

Risken för ett väpnat angrepp ses idag som mer aktuellt än vad det har gjort på länge även om det kanske inte ses som den troligaste händelseutvecklingen. Den uppfattade anledningen till att det upplevs som brydsamt är, förutom de uppenbara påfrestningar som det skulle innebära för samhället, är att det precis som i fallet med terrorism handlar om att Sverige inte fullt ut besitter förmågan att kunna hantera en sådan situation på ett adekvat sätt. Totalförsvärsförmågan håller på att återtas men tiden för att genomföra detta uppfattas som avsevärd.⁹⁶

3.2.3 Social oro och ökat våld

"Social oro" och "ökat våld" är begrepp som kommer upp i en stor del av intervjumaterialet. Det har identifierats en ökning inom ramen för båda begreppen vilket också har syns i media i viss utsträckning. Ett antal av de svarande har uppgett att de inom de egna landstingen har sett en ökad förekomst av våld i allmänhet, men framförallt att våldet har haft en förmåga att följa med in på sjukhuset vilket har märkts i en ökad frekvens i våld och hot om våld mot vårdpersonal. I framförallt landstingen innehållande större städer uppfattas våldet ha ökat succesivt och har nu nått en nivå där det i princip har uppstått en normalbild innehållande frekvent förekommande våld, ofta gängrelaterat och relativt ofta med dödlig utgång. Trenden med en generell ökad våldsanvändning uppfattas eskalera under den kommande 15-årsperioden.⁹⁷

Det ökade våldet har växt fram och har också av ett antal respondenter sammankopplats med en ökad förekomst av social oro. Den sociala oron som beskrivs av respondenterna hanterar ett brett spektra av frågor inkluderande bland annat situationen i "de utsatta områdena" som

förhållningssätten i samhället genom att de är aktiva handlingar tänkta att orsaka skada. Detta diskuteras mer utförligt under rubriken "3.3 Skadeplatsen idag och 2032 enligt respondenterna – en sammanfattning".

⁹⁴ Intervju 11, 21

⁹⁵ Se 3.2.5 Nationell och regional ledning

⁹⁶ Intervju 1, 11 Detta överensstämmer för övrigt också med Arméöverläkarens uppfattning om såväl Totalförsväret som den allmänna svenska katastrofmedicinska beredskapen. Blimark, Magnus, *Reduktionen av svensk kirurgisk operationskapacitet vid höjd beredskap*, (Tidskrift i Sjöväsendet, Kungliga Örlogsmannasällskapet, Nr 1 2016), s.25-34

⁹⁷ Intervju 2, 7, 10, 15, 17, 20, 21, 23,

det har rapporteras om i media⁹⁸, våldsamheter och upplopp av laganhängare vid olika idrottsevenemang samt risken för en oro i samhället vid svåra påfrestningar för samhället i samband med exempelvis samhällsstörningar. Även den sociala oron upplevs troligen komma att eskalera under närmaste 15-årsperioden.⁹⁹

Av intresse här är också det som två av de svarande tar upp rörande *förtroendeskapande åtgärder*. I det ena fallet rör det sig framförallt om pågående polisiära projekt men också landstingsbaserade projekt i samverkan med flertalet andra aktörer.¹⁰⁰ I det andra fallet handlar det om en identifierad utmaning och ett troligt förändringsbehov som behöver tillgodoses¹⁰¹ då det sociala kapitalet, vilket nämndes i inledningen, är av stor vikt för det demokratiska samhället. Utan detta förtroende, det sociala kapitalet, kommer medborgarna att söka andra lösningar och ett minskat förtroende för de demokratiska institutionerna kommer i slutändan riskera att utgöra en grogrund för en ökad social oro.¹⁰²

3.2.4 Alarmering och dirigerings

En av frågorna i intervjun har behandlat frågan om alarmering och dirigerings vilket är intressant att fortsatt belysa kopplat mot ledningsförhållanden och förmågan till sam- och helhetssyn.

En upplevd allmänt hållen uppfattning är att det är oerhört viktigt att det finns medicinsk kompetens och erfarenhet hos personalen som bemannar dirigeringsfunktionen. Vidare bör alarmering och dirigerings skapa en sammanhållen, obruten kedja och bör därför inte involvera alltför många aktörer. För många av de svarande är det inte viktigt huruvida det är ett bolag eller exempelvis en statlig myndighet som sköter alarmering eller dirigerings, så länge som det är en och samma aktör inom respektive område. Många av de svarande har dock även menat på att alarmering och dirigerings med fördel skall ske som en nationell eller statlig angelägenhet och därför inte bör utlokaliseras. Detta kan i sin tur kopplas till exempelvis det sociala kapitalet och det där ingående förtroendet för de statliga institutionerna.

3.2.5 Nationell och regional ledning

Det som framkommer i svaren på flera av intervjufrågorna är det återkommande temat nationell samordning och centrala (departement, myndigheter), övergripande styrningar. Detta ämne kommer att behandlas här men diskuteras också under punkten "4. Diskussion" och då som en del av en bredare kontext, inkluderande flertalet av de punkter som tas upp i detta avsnitt.

Som tidigare har nämnts återkommer det frågor kring hur ledningen skall bedrivas på bästa sätt, kanske framförallt kopplat till perspektiv som rör större händelser i formen av terrorangrepp eller, i värsta fall, ett väpnat angrepp mot Sverige från en annan statlig aktör.

⁹⁸ Exempelvis <http://www.aftonbladet.se/nyheter/krim/article22232202.ab>
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/har-ar-sveriges-mest-utsatta-bostadsomraden/>

⁹⁹ Intervju 1, 6, 10, 16, 17, 21, 22

¹⁰⁰ Intervju 21

¹⁰¹ Intervju 5

¹⁰² Bäck, M, 2012, s.313-319

Majoriteten av de svarande (17 av 21) anser att det finns ett stort behov av att tydligare kunna lyfta ledningen och samordningsansvaret från regional till nationell nivå i samband med en sådan typ av händelse.¹⁰³ Detta skulle med stor fördel kunna göras även vid mer omfattande händelser såsom en större kommunikationsolycka.¹⁰⁴

I stor utsträckning uppfattas befintliga koncept för omhändertagande, ledning och samverkan fungera mycket bra. Vid frågor som specifikt rör utbildning, ledning och metodik står det relativt klart att de befintliga koncepten ska övas och utvecklas. Vid sidan av detta framkommer också tydliga önskemål om att det behöver göras en ansats för nationell likriktning och styrning inom dessa områden samt även inom områdena ”materiel” och ”tele- och ledningsstödsystem”.¹⁰⁵

Värt att poängtera här är att de befintliga koncepten fungerar väldigt bra, men under förutsättning att händelsen sker inom ramen för enskilt landsting/region. När det däremot sker mer omfattande händelser, såväl vad avser geografisk omfattning som antalet drabbade, ser flera av de svarande att det behövs en betydligt mer utvecklad nationell ledningsfunktion som har till uppgift att samordna verksamheten. Detta blir än mer relevant om händelsen exempelvis innehåller någon form av hot eller inträffar på flera ställen samtidigt. Detta leder till ett uppfattat behov av utökade förmågor till samverkan och samordning över aktörsgränserna, något som bitvis uppfattas som svårt inom ramen för den regionala nivån och som direkt svärgörigt på nationell nivå i dagsläget på grund av oklarheter i övergången mellan regional och nationell ledning. Frågan har även ställts om Sverige överhuvudtaget besitter förmågan till nationell ledning och samordning i faktisk mening.¹⁰⁶ En uppfattning är att SoS i större utsträckning skulle ta en ledande roll i återtagandet av den nationella samordningsfrågan i långt större utsträckning än i dagsläget.¹⁰⁷

En uppfattad förutsättning för en utvecklad lednings- och samverkansförmåga, särskilt mellan olika aktörer och måhända inom ramen för Totalförsvaret i synnerhet, är ett återtagande av signalskyddsförmågan. Detta möjliggör delning av sekretessklassad information såväl inom egen organisation som med andra aktörer vilket skulle vara en stor tillgång på såväl regional som nationell nivå både i vardagen som vid en allvarlig händelse. I många fall uppfattas det även finnas färdiga förutsättningar för att uppnå ett bra signalskydd, exempelvis genom ett utökat återtag i användandet av Försvarets Telenät (FTN) vilket fortfarande är indraget på flera håll i landet. Det som saknas är signalskyddsmateriel och utbildning i hanterandet av denna.¹⁰⁸

¹⁰³ Se punkt 3.1.9 De svarande har haft olika synpunkter i denna fråga och då rörande huruvida den nationella samordningen skall ske genom ledning eller samverkan. De befintliga lagrummen är det som uppfattas försvåra samordning genom ledning för två av de fyra som har förordat denna typ. Detta diskuteras även till del under punkten 4.2

¹⁰⁴ Vilket i praktiken delvis återspeglas i likhetsprincipen. Egen anmärkning.

¹⁰⁵ Se punkt 3.1.6

¹⁰⁶ Intervju 2, 5, 8, 11, 14, 18

¹⁰⁷ Intervju 7

¹⁰⁸ Intervju 7, 11, 18

3.2.6 Vidgade perspektiv och ökad förståelse för enhetlig samsyn

*Apparaten är inte till för mig, jag är till för apparaten.*¹⁰⁹

Flera av respondenterna har lagt fram som en av de största utmaningarna för landstingen är att öka förståelsen för det katastrofmedicinska området och trycker på vikten av att sprida kunskap om den egna organisationens förmåga vad avser beredskap. Detta är viktigt för att skapa en samsyn såväl internt men även externt gentemot samhället och samverkande aktörer. Vikten av samsyn är det som framhålls som ett av de viktigaste "redskapen" i ett välfungerande beredskaps- och krishanteringssystem och kan med fördel kopplas till föregående punkt om nationell och regional ledning.

För att åstadkomma detta behövs enligt ett antal respondenter en ansats till att återta förmågan till helhetssyn genom att vidga perspektiven mellan de samverkande aktörerna, inklusive landstingen, men även internt inom dessa organisationer.¹¹⁰ En risk som har identifierats är att diskussionerna blir till cirkelresonemang vilka inte leder till någon nämnvärd utveckling. Uppgiftslämnarna identifierar en intressant aspekt som går ut på att involvera personal på strategisk nivå, med annan bakgrund än exempelvis medicinsk, men med en systemförståelse och kunskap om verksamheten som bedrivs inom respektive gebit.¹¹¹ Detta skulle möjligen vara fruktbart även för andra aktörer, men det som utpekats specifikt i sammanhanget är landstingen och deras organisationer.¹¹²

En punkt som ett antal av de svarande har berört och som enligt dessa anses som en av de mer kritiska punkterna är frågan om personal- och vårdplatsbristen. Flera av dem tillskriver detta bland annat brist på ekonomiska resurser vilket gör att bland annat övnings- och utbildningsverksamheten får stryka på foten. Detta i sin tur bedöms skapa ett upplevt stillastående i utvecklingen för flera anställda varför de väljer att sluta eller söka sig någon annanstans i brist på personlig utveckling. Även schemaläggningar och andra arbetsmiljörelaterade frågor ligger till grund för detta, men bristen på övningar och utbildningar upplevs vara en starkt bidragande orsak. Detta skapar en personalbrist vilket har som följd att det uppstår en vårdplatsbrist, trots tillgängligheten på lokaler och materiel vilket orsakar problem med att nå upp till såväl befintliga som nya krav och uppgiftsställningar. I slutändan blir det än mer problematiskt att upprätthålla kompetenser samt att utbilda och öva i någon nämnvärd omfattning beroende på de begränsade personalresurserna och den personalgenomströmning som uppstår till följd av detta för att bemanna så gott det går i linjeorganisationen.¹¹³

Vissa respondenter har även uttryckt viss tveksamhet gällande införandet av 2:4-medlen vilka anses ha försvårat utvecklingen inom det katastrofmedicinska området. Detta då konceptet upplevs vara mer komplicerat att söka och att de ordinarie anslagen från SoS har

¹⁰⁹ Intervju 21, konkretisering av etablerandet av vidgade perspektiv och enhetlig samsyn.

¹¹⁰ Intervju 5, 15, 21

¹¹¹ Intervju 5, 21

¹¹² Egen anmärkning.

¹¹³ 2, 4, 9, 12, 14, 22

försvunnit, vilket gör att det åligger respektive landsting att bedöma var den egna nivån ska ligga inom ramen för de styrningar som finns i lagar, regler och föreskrifter.¹¹⁴ Vidare upplever ett antal respondenter att det föreligger ett stort utvecklingsbehov generellt vad avser inställning till verksamheten i stort. Exempelvis uppfattas det idag brista i säkerhetsperspektiv kopplat till skydd av infrastruktur, fastigheter och personal. Förmågan till tempoväxling mellan vardag och allvarlig händelse uppfattas också vara eftersatt vilket också kan sammankopplas med ett bristande helhetsperspektiv.¹¹⁵

Ett uppfattat sätt att komma framåt i frågan om vidgade perspektiv och ökad förståelse för enhetlig samsyn är fler aktörsgemensamma övningar samt en fortsatt implementering av "Gemensamma Grunder" då detta skapar en gemensam grund att stå på och skapar ett aktörsgemensamt språk vilket underlättar för såväl samverkan som samordning.¹¹⁶

3.3 Skadeplatsen idag och 2032 enligt respondenterna – en sammanfattning

Nedan avses en sammanfattad bedömning av skadeplatsens utformning och dimensioner idag samt möjlig utveckling fram till 2032 behandlas. Bedömningen utgår från de uppfattningar och upplevelser som har inhämtats från respondenterna.

3.3.1 Skadeplatsen idag

Skadeplatsen idag utgörs framförallt av kommunikations- och trafikolyckor med en till fem (1-5) drabbade.¹¹⁷ Andra skadeplatser utgörs av mindre bränder, mestadels i flerfamiljshus, även här med cirka en till fem (1-5) drabbade.

I framförallt de landsting och regioner som har större städer återfinns idag även i vardagen ett ökat våld beroende på kriminalitet, ofta gängrelaterat. Våldet upplevs ha ökat under den senaste 10-årsperioden och att vända denna trend ses som mycket svårt och utmanande. Till viss del sammankopplat med våldet återfinns också en upplevd ökad social oro vilken upplevs ha ökat under i stort sett samma tidsram. Olika "stödaktioner" bedrivs för att minska spridningen och omfattningen av dessa händelser men likväl återfinns ett relativt utökat våld med användande av, bland annat, eldhandvapen i de större städerna. Regioner och landsting vilka själva inte har städer av samma storlek men som gränsar till de större städerna har under den senaste femårsperioden också iakttagit en ökning av våldsanvändandet. I övrigt är fenomenet känt bland övriga landsting och regioner och den utbredda uppfattningen är att våldet och den sociala oron sprider sig. Det finns även en viss beredskap för att kunna hantera detta.

3.3.2 Skadeplatsen 2032

Skadeplatsen år 2032 i enlighet med de uppfattningar som har inhämtats från landstingens beredskapssamordnare kan ha följande dimensioner: Troligen kommer den största anledningen till skadeutfall bero på trafikolyckor alternativt mindre bränder i anläggningar eller bostadshus. Antalet drabbade kommer troligen att vara som 2016, det vill säga med runt

¹¹⁴ Intervju 1, 12, 22

¹¹⁵ Intervju 1, 21

¹¹⁶ Intervju 13, 15

¹¹⁷ Även numerären 1-3 drabbade förekommer (intervju 20), men majoriteten meddelar 1-5.

1-5 drabbade i varje olycka. Det har skett en stor utveckling vad avser trafiksäkerhet och brandskydd vilket gör att olycksfrekvensen i dessa avseenden går ner. Olyckor i hemmet är fortsatt den mest utbredda olyckan men däremot ur ett skadeplatsperspektiv är trafiken och branden förhärskande.

En annan trolig utveckling rörande skadeplatsen uppfattas generellt sett vara att användandet av vapen i kriminella sammanhang ökar fram till 2032, samhället i sig blir mer våldsamt. Risken för utvecklad social oro upplevs som överhängande och detta kan också leda till ett ökat våldsanvändande. Även terrorism anses vara en dimensionerande faktor för den framtida skadeplatsen, flertalet av de intervjuade upplever att samhället troligen kommer att få "vänja sig vid" att hotet mot samhället successivt kommer att öka fram till 2032.

Skadeplatsen år 2032 kan även komma att dikteras av andra förändringar i vår omvärld vilka är svårpåverkbara för de enskilda landstingen. Exempel på detta är klimatförändringar och ett ökat flöde i de sociala medierna vilket kan skapa och sprida social oro. IT-utvecklingen är sår att påverka för landstingen, däremot kan de ta ställning till de risker som är förknippade med ett ökat beroende av IT-baserade tjänster och skapa redundans i de system som används. Detta är även applicerbart inom den allmänna infrastrukturen och försörjningen, till viss del, men även här finns begränsningar. Exempelvis möjligheten till lagerhållning är något som upplevs som problematiskt idag och upplevs fortsatt vara det om inte åtgärder görs, då gärna genom centrala styrningar. I dagsläget sköts större delen av försörjningstjänsten genom "just in time"-leveranser.¹¹⁸

3.4 Respondenternas värsta tänkbara scenarion idag och i framtiden

Följande stycke behandlar de uppfattningar som har inhämtats om hur respondenterna från respektive landsting ser på tänkbara "värsta scenarion". Med ett sådant scenario avses en händelse som har en sådan omfattning eller påverkan att den svårligen låter sig hanteras med befintliga resurser inom eget landsting.

Det som upplevs generellt sett som ett värsta scenario idag är en händelse med ett stort skadeutfall, speciellt om skadeutfallet beror på en medveten handling från en gärningsman eller aktör vilken har haft som syfte att orsaka dessa.¹¹⁹ Detta är till stor del beroende på en upplevd resursbrist vad avser, framförallt, vårdplatser. Några siffror har inte diskuterats men en bussolycka eller en tågurspårning med ett stort antal drabbade anses utgöra en händelse som med stor svårighet kan hanteras av egen regions organisation även med stöd av kringliggande regioner/landsting. Ett antal uppgiftslämnare uppfattas dock ha större tilltro och ser inte fullt lika stora svårigheter även om de anser att det skulle vara utmanande för den egna organisationen.¹²⁰

Specifika typer av händelser som anses som mycket svårhanterliga är händelser kopplade till ett väpnat angrepp och terror. Risken för det förstnämnda ses som mindre än det senare men de utgör fortfarande två områden som relativt nyligen har börjat adresseras och som ses som reella hot. Tron på det egna systemet att kunna hantera dessa typer av händelser ses som begränsade av majoriteten av de svarande, detta framförallt beroende på att resurserna

¹¹⁸ Intervju 1, 11, 14

¹¹⁹ Intervju 2, 7, 10, 17, 19

¹²⁰ Intervju 3, 5, 21

upplevs som knappa i fallet med ett större skadeutfall även utan hot. Med en applicerad hotbild upplevs systemet inte kunna hantera detta då det dels inte är dimensionerat för det och dels att den mentala förberedelsen inte finns.¹²¹ Vidare uppfattas dessa typer av större skadeutfall skapa ytterligare dimensioner vilka inte finns i olyckan på samma sätt: handlingen är avsiktlig och är till för att skada och sprida rädsla. Detta behöver adresseras i större omfattning.¹²²

En annan dimension är att det skulle krävas en evakuering av ett sjukhus. I flertalet mindre län i olika delar av Sverige upplevs detta som ett av de värsta tänkbara scenariona, särskilt kopplat mot ett större skadeutfall i övrigt, oavsett om det är en olycka eller ett terrorangrepp. Terrorn medför ett större "emotionellt slag" då det är en överlagd handling som har vållat skadade och döda vilket ytterligare förstärker allvaret i en sådan händelse. Anledningen till att evakueringen av sjukhusen är en så pass allvarlig företeelse är att berörda landsting har ett primärsjukhus vilket gör att förmågan att omhänderta skadade för egen del blir oerhört begränsad. Detta medför stora behov av samverkan och stöd från kringliggande landsting.¹²³

I framtiden är uppfattningen att ett värsta tänkbara scenario även fortsatt kommer att vara ett större skadeutfall. Detta är dock beroende på hotbildens utveckling, ett terrorattentat eller väpnat angrepp ses då som det värsta tänkbara. De som tidigare har nämnt evakuering av sjukhus ser fortfarande detta som en väldigt svårhanterlig situation, till stor del beroende på att det även i framtiden kommer att vara så att det i dessa områden enbart återfinns ett akutsjukhus/traumacentrum. Detta återspeglas också i de upplevda framtida utmaningarna som har berörts rörande en trolig regionsbildning. Andra framtida värsta tänkbara scenarion är en omfattande personalbrist med en alltmer omfattande vårdplatsbrist och ett utbrett kompetenstapp som följd. CBRN-händelser upplevs som svårhanterliga idag och kommer även att fortsätta vara det. En inträffad CBRN-händelse innebär ett stort behov av samverkan mellan olika aktörer vilket idag övas inom ramen för samverkansutbildning samt återkommande på regional basis, bland annat genomförs med jämna mellanrum övningar i hanteringen av RN-händelser i de län som har kärnkraftverk inom eget eller angränsande område.¹²⁴

3.6 De sex grundläggande förmågorna

Nedan avses en sammanställning av resultaten ovan analyseras i enlighet med de sex grundläggande förmågorna, en analysmodell som används främst inom försvarsmakten.¹²⁵ Dessa förmågor skall ses som en tankemodell vilken gör att olika funktioner kan hänföras till en eller flera olika förmågor. Modellen används här i syfte att mer detaljerat i "punktform" analysera olika delar av det intervjuunderlag som har inhämtats från respektive landstings beredskapssamordnare. Modellen ger även en viss möjlighet för exempelvis annan statlig aktör att ta del av innehållet och behandla den ingående informationen om så anses förtjänstfullt. Slutresultatet är den samlade effekten av de sex förmågorna. Förmågorna skall

¹²¹ Intervju 5, 21

¹²² Intervju 7, 17

¹²³ Intervju 3, 7, 18, 20, 22

¹²⁴ Intervju 13

¹²⁵ Försvarsmakten, 2011, s.57-61

inte bedömas som enskilda faktorer utan skall istället ses som just en tankemodell för att beskriva ett komplicerat händelseförlopp utifrån olika faktorer.

Figur 2. De sex grundläggande förmågorna.¹²⁶

Med "verkan" avses här förmågan att kunna bedriva sjukvård på ett effektivt sätt och enligt gällande föreskrifter. Med "uthållighet" avses såväl personalens uthållighet som uthålligheten för materielen, organisationen och samhället i stort inom dessa frågor. Även logistikfrågor inkluderas i detta begrepp av denna anledning. "Rörlighet" berör frågor som exempelvis förmågan till transporter vilket knyter an till såväl logistikförsörjning som förmågan att avtransportera drabbade. Detta kan alltså kopplas till punkten om "uthållighet" likväl som "skydd", om aspekten med att kunna förflytta de drabbade från skadeplatsen eller utsatt område till en säker uppsamlingsplats eller vårdinrättning för vidare vård. "Ledning" är en förmåga som berör såväl organisationen som de system som används vid ledningen av insatser på såväl lokal och regional nivå som på nationell nivå. "Underrättelser/information" fungerar som en förmåga rörande såväl informationsinhämtning på exempelvis skadeplats som hur att hantera informationsspridning till samhället, drabbade och anhöriga. "Skydd" blir ett relativt brett begrepp som inkluderar såväl skydd mot återverkan på infrastruktur och ledningsförmågor som landstingens förmåga att skydda drabbade och medborgare vilket alltså kan kopplas mot "verkan", "rörlighet" och "uthållighet".

3.6.1 Verkan

Förmågan att kunna verka under fredliga, vardagliga förhållanden idag anses som goda till mycket goda. I de södra och stora delar av mellersta Sverige anses transportvägar och samverkan mellan landstingen i dagsläget vara så pass bra att inga hinder för att reda ut det som anses som "normalolyckor"¹²⁷ föreligger. I delar av mellersta samt de norra delarna av Sverige upplevs avstånden utgöra en försvärande problematik för förmågan att kunna verka, men genom metodanpassning har effekterna av dessa försvärande omständigheter kunnat lindras genom att ett större fokus än i övriga Sverige läggs på sjukvårdsgrupper vilket möjliggör ett utökat, kvalificerat omhändertagande på plats.

Förmågan till verkan blir mer ansträngd i händelse av landstingens "värsta tänkbara händelser" där i stort sett samtliga har meddelat att mer omfattande händelser med ett större

¹²⁶ Försvarsmakten, 2011, s.58

¹²⁷ Med "normalolyckor" menas här mindre trafikolyckor och bränder eller motsvarande med ett fåtal involverade fordon/fastigheter och 1-5 drabbade vilket är numerären som majoriteten av respondenterna beskriver som normalfallet. Egen anmärkning.

skadeutfall, såsom tåg- eller bussolyckor med ett stort antal drabbade, kommer att utgöra en påtaglig ansträngning för landstingsorganisationen som helhet, även vid samverkan med andra. Relativt fort kommer förmågan att kunna uppnå fullgod verkan i enlighet med frestida föreskrifter att bli begränsad, detta med anledning av för små resurser på exempelvis sjukhusen. Även ledning och samverkan blir lidande vid denna typ av större händelser då det övas för lite på denna typ av scenarion vilket medför att, framför allt, logistikkedjan ofta tenderar att bli störd.

Om dessutom försvärande dimensioner tillförs, såsom terrorhandlingar eller ett väpnat angrepp, så innebär detta en klar nedgång i förmågan att kunna verka. Detta beror framförallt på att den stora mängden skadade då i många fall har fått utstå olika former av trauma såsom penetrerande våld vilket inte organisationen fullt ut är kapabel att hantera. Förmågan att kunna hantera detta byggs just nu upp genom kunskaps- och kompetensutveckling, baserat på bland annat erfarenheter från andra länder.

På 15 års sikt kvarstår ovan nämnda "värsta scenarion" hos majoriteten av de svarande, terrorhotet och risken för väpnat angrepp kvarstår som något som respektive befattningshavare ser framför sig att de kommer att behöva arbeta mer med under den kommande tiden. Däremot ser de också att förmågan att verka under denna typ av förhållanden kommer att öka till stor del, om inte annat inom ramen för ledning. Även utbildning och tillvaratagna kunskaper och erfarenheter från andra delar av världen ligger till grund för denna kompetensutveckling.

3.6.2 Uthållighet

Uthålligheten rörande framtidens skadeplats är lite olika beroende på vilken del av landet som avses. Det insamlade materialet hanterar framförallt skadeplatsen men produkten visar också på att det föreligger en hel del intressanta aspekter inom landstingens olika organisationer vilka kommer att kunna ha stor inverkan på hur skadeplatsen kommer att se ut framöver. Uthålligheten avser här såväl förmågan att verka (alltså att ge adekvat vård) under en längre tidsperiod likväl som det handlar om tillgången till olika delar av logistikförsörjningen såsom färskvatten, drivmedel och förplägnad. Inte minst lagringen av läkemedel och sjukvårdsmateriel är här av intresse.

Den svenska förmågan att kunna hantera stora mängder skadade upplevs av majoriteten av landets beredskapsamordnare som begränsad. Detta har en stor inverkan på organisationernas uthållighet. En uppgiftslämnare har även pekat på att det diskuteras mycket kring samverkan och att stödja andra men det som uppmärksammades vid övningar i personens landsting var att den egna organisationen brast betänkligt vid eget mottagande av stöd och hjälp utifrån. Detta tillskrevs till stor del ett bristande planeringsarbete vilket gav en bristande logistisk förmåga då utomstående aktörer blev delaktiga i arbetet vilket begränsade dessa aktörers förmåga att understödja.¹²⁸

3.6.3 Rörlighet

Förmågan till rörlighet får här kännetecknas av såväl förmågan till att fördela resurser via de transportsätt som är tillgängliga men även rörlighet avseende ledningsplatser och förmågan till ledning på annan plats än normalt, alltså en form av redundans i systemet och organisationen. En del av respondenterna har tagit upp anskaffandet och nyttjandet av ledningsfordon för landstingens verksamhet, då främst med avseende på ledning på

¹²⁸ Intervju 13

skadeplats. Detta är att betrakta som en bra möjlighet att skapa förmåga till rörlig ledning och förstärka ledningsförmågan på skadeplatsen.

Rörligheten hos de svenska landstingen är förhållandevis god även om möjligheten till snabba avtransporter i olika delar av landet försvåras genom såväl avstånd som, bitvis, oländig terräng. I det senare fallet har det framkommit en upplevd brist på exempelvis bandgående fordon vilka tidigare uppfattas ha kunnat erhållas från andra aktörer, men dessa har sedan försvunnit och den brist som därmed har skapats har inte åtgärdats.¹²⁹

Ett sätt att komma runt detta har varit att nyttja luftburna resurser såsom helikopter, men med hänsyn tagen till tillgången uppfattas det föreligga en viss begränsning för detta, särskilt vid en större händelse. Möjligheten att använda helikoptrar från andra aktörer uppfattas också möta svårigheter beroende på tillgång och liknande, framförallt uppfattas det finnas vissa avvikelser mellan de svarandes uppfattningar kring hur dessa resurser bäst skulle kunna nyttjas. Diskussioner har förekommit med bland andra Forsvarsmakten och Sjöfartsverket i ett helikopterprojekt genomfört av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) 2010. Det framgick där att båda de angivna aktörerna gärna såg ett samarbete med landstingen i frågan men några av de förekommande hindren var ett för stort antal kontaktytor samt en avsaknad av en nationell civil-militär katastrofmedicinsk planering. De många kontaktytorna kan bland annat tillskrivas avsaknaden av ett integrerat ambulanshelikoptersystem, istället återfanns sju regionala sådana. Utöver helikopter användes även upphandlade tjänster med flygplan, exempelvis Svenska nationella ambulansflyget (SNAM).¹³⁰ Luftburna resurser återfinns i Sverige idag men i begränsad omfattning. Fördelen med ambulansflyg är att ett relativt stort antal skadade snabbt kan transporteras mellan olika platser, däremot har helikoptern fördel i att den inte behöver en större landningsbana för att operera. Förmågan till rörlighet med helikopter är därför en stor tillgång.

Förmågan till rörlighet kan här sägas bidra till skydd för såväl egen personal (exempelvis i händelse av hot) som enskilda drabbade då de kan transporteras till kvalificerad vårdinrättning vilket minskar tidsfaktorn. Detta innebär att rörligheten också bidrar till en högre grad av verkan då resurser kan förflyttas inom en kortare tidsram i händelse av omfall, vilket även förenklar för ledningsförmågan av samma anledning. Uthålligheten stärks också av förmågan till rörlighet då personal och materiel enklare kan förflyttas. Rörligheten kan även bidra till mer aktivt närvaro samt observationer ur större perspektiv vilket kan få en ökad effekt avseende underrättelse/information. Med luftburna resurser ökar förmågan till rörlighet i stor utsträckning vilket har, mestadels, ökade positiva effekter på nyss nämnda faktorer.

3.6.4 Ledning

Förmågan till ledning får anses vara god vad avser eget landstings verksamhet samt förmåga till samverkan med andra aktörer inom det egna geografiska operationsområdet. Även förmågan till samverkan med angränsande län och landsting får ses som god i enlighet med

¹²⁹ Intervju 10

¹³⁰ Det föreslås i rapporten att ett samlat nationellt system införs för såväl flygplan som helikopter. Sveriges Kommuner och Landsting, *Vård på vingar – Nationell samordning av luftburen ambulanssjukvård*, (Sveriges Kommuner och Landsting, 2012, kontaktperson Markus Planmo), s.10-11

de uppfattningar som återfinns hos de respektive beredskapssamordnarna. Förmågan har däremot brister vilket förklaras genom bristen på övningar samt en minskad förmåga att behålla kompetens beroende på en ökad personalgenomströmning och en minskad kvarstannande effekt hos befintlig personal.

Där ledningen framförallt upplevs brista i större omfattning är på den nationella nivån vilket flertalet av respondenterna har påtalat. Det finns en utbredd önskan inom områden knutna till beredskapsfrågorna om att exempelvis SoS skall ta en tydligare ledarroll redan i ett tidigt skede i syfte att försöka skapa en nationell likriktning avseende exempelvis utbildningar och ledningsorganisationer.

Här tillkommer även centrala styrningar avseende metodik, såväl inom ledning men även vad avser omhändertagande och, om man så vill, "taktik". Även anskaffning av materiel önskas bli mer centralt styrt på det att en större likriktning skulle kunna åstadkommas på en nationell basis, självklart med undantag för förekommande geografiskt betingade behov. I dagsläget uppfattas mycket av samhällsskyddet vara utarbetat av de enskilda landstingen på enskilda tåter även om det finns ett antal "ledstänger" att förhålla sig till såsom lagar, föreskrifter samt centralt beslutade uppdrag. Detta upplevs för all del fungera bra i vardagen men kommer möjligen att skapa friktion vid en större händelse då en högre grad av samverkan bör ske, möjligen i en nationell kontext.

I detta sammanhang skall det även nämnas att systemen behöver vara kompatibla vilket gör att exempelvis signalskyddet kommer att få en ökad betydelse för att kunna skydda trafiken mot insyn från obehöriga. Denna ökade betydelse beror också till stor del på att exempelvis Försvarmakten har ett behov av ett gott signalskydd vilket då kommer att vara styrande för att ta fram system som är aktörskompatibla fullt ut. Även Polisen och hälso- och sjukvården har behov av att skydda trafik med hänsyn tagen till bland annat patientsekretessen, såväl talat samband som meddelande i data- eller textformat. Störskydd är också något som är av vikt i detta sammanhang då en god förmåga till ledning stor del är beroende av fungerande tekniska system.

3.6.5 Underrättelser/information

Under denna punkt kan flertalet faktorer vägas in utifrån det som har framkommit av intervjumaterialet. En del är att förmågan till omvärldsbevakning anses viktig, särskilt med tanke på att spridningen på exempelvis sociala medier vid olika händelser kan få en på gränsen till viral spridning vilket ställer större krav på kommunikationsfunktionerna knutna till landstingen men även andra myndigheter eller aktörer. Många av respondenterna ser det som en allt viktigare fråga att kunna parera och agera inom informationsarenan för att minska genomslagskraften för bland annat ryktesspridning men också för att kunna ge korrekt information på ett bra sätt med så stor spridning som möjligt. Rätt hanterat är exempelvis de sociala medierna ansedda som ett bra verktyg för informationsspridning och informationsinhämtning men risken för medveten desinformation, ryktesspridning och minskat förtroende för berörda aktörer är likväl stor om så inte sker.

Informationsöverföringen mellan aktörer kan förbättras, exempelvis vad avser förmågan att skapa en bild av vad som sker på skadeplatsen. Flertalet lösningar har diskuterats och i nuläget pågår prov och försöksverksamhet med monterade kameror på ambulansen vilka ska kunna överföra realtidsbilder till en bakre ledning. Detta uppfattas av flertalet intervjuade som en såväl trolig som rimlig utveckling även om de även ser vissa nackdelar med detta, exempelvis en rent distraherande verkan för stabspersonalen.

Aktörskompatibla system blir här också en intressant aspekt att beakta då informationsöverspridningen mellan organisationer och aktörer uppfattas få allt större

betydelse. Denna betydelse kommer sig av exempelvis den ökade våldsanvändningen samt den upplevda förhöjda risken avseende social oro och terror. Även totalförsvarsperspektivet är här av visst intresse. Kompatibiliteten blir avgörande för en god informationsöverspridning aktörerna emellan vilket ger ett bra informations- och underrättelsesläge vilket i sin tur ger bättre underlag för en väl fungerande ledningsfunktion. Svårigheterna med att uppnå detta återfinns bland annat i informationssäkerhetsfrågorna, dels för Polisens vidkommande men även Försvarmaktens samt övrig sekretessbelagd information såsom patientuppgifter med mera. Detta kräver viss eftertanke och utgör ett projekt enbart i sig självt att skapa förutsättningar för, exempelvis, ett aktörsgemensamt ledningssystem, något som till viss del har berörts i intervjuerna.

3.6.6 Skydd

Förmågan till skydd får här många innebörder. En av dem kan exempelvis vara förmågan att skydda samhällsviktiga funktioner såsom sjukhus och annan viktig infrastruktur. Vidare kan skyddet också vara förmågan att skapa skydd för drabbade individer vilket uppnås genom rörlighet och verkan. Sjukvården utgör ett skydd för drabbade varför uthållighet också är av vikt för att förlänga möjlighet till sjukvårdens verkan.

Det är särskilt intressant att diskutera förmågan till skydd utifrån den oro som har uppfattas kring ett ökat våldsanvändande i samhället i stort samt ett, befarat, ökat terrorhot. Av vikt blir här att skapa bättre förutsättningar för att öka förmågan till skydd där andra aktörers förmåga till verkan (exempelvis polisen) kommer att bli avgörande. Förmågan till skydd för landstingens del kommer i detta avseende att framförallt baseras på förmågan till ledning och rörlighet där informationsinhämtningen och samverkan med andra aktörer samt förmågan att kunna transportera såväl skadade som egen personal kommer att skapa skyddet, då främst på skadeplats.

Vidare kan skyddsförmågan exemplifieras med behovet av att höja förmågan att skydda den tidigare nämnda infrastrukturen, förslagsvis ett sjukhus eller en ledningscentral. Genom denna höjda förmåga kan det undvikas att dessa i sig självt blir en het zon, exempelvis i händelse av en höjning av hotnivån av en eller annan anledning, vilket annars skulle minska förmågan till verkan i stort inom landstinget.¹³¹ Denna skyddsförmåga byggs främst i samverkan med andra aktörer vars förmåga till verkan blir avgörande. I detta fall är ledning och underrättelse/information att se som framgångsfaktorer.

Skyddet kan också bestå i att skydda skyddsvärd information som är sekretessklassad på ett eller annat sätt. Detta uppnås genom en högre grad av störkänslighet men även, vid behov kryptering. Det viktigaste däremot är ett gott omdöme avseende vilken typ av information som överförs på vilken typ av sambandsmedel. Detta skapar skydd för såväl den egna organisationen och andra aktörer som exempelvis enskilda drabbade och dessa individers personliga integritet. Denna förmåga till skydd ökar förmågan till ledning och ger därmed möjlighet till en högre grad av verkan med minskad friktion.

¹³¹ Intervju 9

4. Diskussion

Detta avsnitt avser behandla dels utfallet av den använda metoden men också det faktiska utfallet av den genomförda studien. Vidare diskuteras även respondenternas svar i förhållande till före-, under- och efterperspektivet vilket har berörts i det inledande avsnittet till denna studie.¹³²

De huvudsakliga faktorer som har framkommit avseende framtida utveckling av räddningsinsatser på skadeplats är:

- Den mindre trafikolyckan och de mindre omfattande bränderna med 1-5 drabbade kommer att vara förhärskande även 2032.
- Fortskaffningsmedlen kommer generellt sett att vara säkrare 2032 men kommer också att förflytta sig snabbare vilket möjligen kommer att resultera i färre men mer omfattande olyckor och våldsammare trauma när olyckan väl inträffar.
- Behovet av att skapa en tydligare och fastställd arbetsgång vid överföringen av ledningsfunktioner från regional till nationell nivå.
- Det upplevda behovet av klart designerade aktörer med aktörskompatibla system vid alarmering och dirigering är att betrakta som en framgångsfaktor.
- Teknikutvecklingen kommer fortsatt att gå framåt men det som krävs är mer redundanta, driftsäkra och aktörsgemensamma, kompatibla system.
- De av respondenterna upplevda faktorer som har framkommit i denna studie gör att med dagens utvecklingstrend kommer det även 2032 att vara svårt för Sverige att hantera större skadehändelser, utifrån de ramar och förutsättningar som har berörts i analysen.
- Våldet i samhället och hoten mot nationen, framförallt från terror, upplevs öka under de kommande 15 åren.

4.1 Före-, under- och efterperspektivet

Efter de ovan nämnda specifika nedslagen samt de sammanfattande beskrivningarna av hur respondenterna ser på skadeplatsen och dess utveckling i framtiden, inklusive värsta tänkbara händelser, är avsikten att kort redogöra för respondenternas uppfattningar och tankar om möjliga utvecklingar i *före-, under- och efterperspektivet*.¹³³

4.1.1 Föreperspektivet

Föreperspektivet är det som har berörts i störst utsträckning. Framförallt har vikten av centrala och nationellt övergripande styrningar tagits upp som viktiga förutsättningar för en fortsatt godartad utveckling av såväl sjukvården i allmänhet som den svenska förmågan att kunna hantera större samhällsstörningar och kriser i synnerhet.

Uppfattningen är att flera av de svarande skulle vilja se omedelbara åtgärder i detta avseende med klart uttryckta målformuleringar från högre nationell instans och då även uppföljt med riktlinjer vilka inte skall ses som rekommendationer utan som klart uttryckta order. Dessa skall framförallt hantera en likriktning av såväl ledningsförmågan som förmågebeskrivningar och materiel. Utbildningar och övningar inom katastrofmedicin är också att anse som viktiga

¹³² Se punkt 1.1.3 Perspektiv för planering, genomförande och uppföljning.

¹³³ Dessa perspektiv har tidigare berörts under punkten 1.1.3 Perspektiv för planering, genomförande och uppföljning.

i föreperspektivet vilket har adresserats av ett antal respondenter, både som grundläggande utbildningsståndpunkt likväl som en möjlighet till en samlad informationsöverspridning och övergripande helhetssyn.

4.1.2 Underperspektivet

Underperspektivet har berörts såtillvida att många av de svarande anser att det saknas idag en tydlig och väl utvecklad övergång från regional till nationell ledning vid större händelser. På regional och lokal nivå uppfattas det nuvarande systemet i stort sett fungera bra men begränsningen ligger snarare i förmågan att kunna hantera stort antal av skadade. Detta gör att flera har accentuerat behovet av att införa och utveckla en nationell samordningsstruktur i enlighet med det som har tagits upp i föreperspektivet.

4.1.3 Efterperspektivet

Efterperspektivet har relativt sällan berörts. Där det har berörts har det framförallt rört sig om uppfattningen att det idag inte finns tid att omsätta erfarenheter och kända brister till förbättringar i praktiken.¹³⁴ Detta ger i så fall som följd att det blir svårt att påverka såväl före- som underperspektivet och utveckla de i dessa ingående delarna då erfarenhetshanteringen inte ger upphov till reflektion och därpå följande åtgärder.

4.2 Diskussion rörande det insamlade materialet

Det material som redovisas i denna studie är baserat på intervjuer med beredskapssamordnare vid de respektive landstingen. Detta gör att det i mångt och mycket är subjektiva bedömningar som används. Detta skall dock vägas mot att intervjupersonerna, vilket har nämnts tidigare, har stor erfarenhet av såväl verksamheten inom landstingen i stort som det katastrofmedicinska området. Vidare har de både lång tid i tjänst inom sin nuvarande befattning och en mycket god bas att stå på i och med den erfarenhet de har sedan tidigare. En öppen fråga är om dessa upplevelser på egen hand kan utgöra en grund för förändringar, eller om det behöver följas upp med vidare undersökningar? Till viss del besvaras detta i slutet av denna studie där vissa förslag för fortsatt forskning har tagits upp¹³⁵, men i stor utsträckning visar det redovisade materialet på ett antal faktorer inom det svenska systemet för hantering av samhällsstörningar på vissa klara, samstämmiga utvecklingsbehov.

Det som exempelvis framkommer som intressanta aspekter vid intervjuerna är bland annat synen på samverkan och samordning och hur dessa perspektiv skiljer sig åt mellan de olika landstingen. Vissa faktorer är klart dominerande beroende på vilken landsända som intervjupersonen är verksam i, exempelvis är avstånd något som är dimensionerande för verksamheten i ett antal av landstingen i de mellersta och norra delarna av Sverige. Detta problem återfinns inte på samma sätt i de andra delarna av landet även om begränsningar i resurser eller svårigheter till åtkomst till olycksplatsen ger liknande problematik med långa transporttider, men då av andra anledningar.

Det som kan sägas vara är ett genomgående tema i intervjuerna är bland annat den relativt låga tilltro som verkar finnas till den svenska nationella förmågan till krisberedskap och det svenska krishanteringssystemet. Få av de svarande har uttryckt någon större tillförsikt vad

¹³⁴ Intervju 5

¹³⁵ Se 5.1 **Fel! Hittar inte referenskälla.**

avser förmågan att kunna hantera, framförallt, större skadefall (omfattande ett hundratal personer eller fler). Detta uppfattas vara fallet i synnerhet om det rör sig om ett större skadeutfall i kombination med två eller flera olika geografiska platser eller att det förekommer andra dynamiska processer i samband med den inträffade händelsen, såsom hot mot personal, befolkningen eller andra skyddsvärda variabler.

De större skillnaderna handlar i mångt och mycket om specifika delar i de sammantagna upplevda huvudområdena, exempelvis att i uppfattningen att en nationell ledningsstruktur bör införas gömmer sig ett antal åsikter om hur detta skall uppnås. Vidare är de geografiska och till viss del också de ekonomiska och personella förutsättningarna att betrakta som tydliga faktorer som betingar olika typer av svar. Vissa landsting har exempelvis tyngre industrier inom sitt geografiska område vilket gör att deras fokus bitvis ligger mer på detta, liksom att avstånd och färre tilldelade resurser gör att fokus skiftar till det området. I stort pekar de flesta landstingen på att exempelvis befintliga system och koncept fungerar väl inom ramen för de vardagliga skadehändelserna inom "eget hägn" och man pekar också på liknande utvecklingsbehov men då i ett större, nationell perspektiv.

4.3 Metoddiskussion

Den i studien använda metoden med innehållsanalys uppfattas ha fungerat bra och gett möjlighet till en brett täckande beskrivning av de olika uppfattningar som finns inom området idag. Frågorna uppfattas ha fungerat väl som öppna frågor vilket har gjort att de svarande har fått möjlighet att själva utveckla resonemang och liknande inom den uppfattade ramen för projektet. Vidare uppfattas den på förhand utvalda gruppen av intervjupersoner ha varit väl anpassad i förhållande till det tänkta syftet för studien med tanke befattningshavarnas erfarenhet och arbetsuppgifter. Dessa faktorer innebär att de har en god insyn i den berörda verksamheten ur såväl ett makro- som ett mikroperspektiv och har bidragit till att skapa en god bild av de rådande uppfattningarna inom området. Då samtliga 21 landsting och regioner finns representerade i studien är resultaten att anse som relativt representativt för förekommande uppfattningar i landet, i synnerhet med tanke på att urvalet består av personal med en hög grad av erfarenhet och insyn i berörd verksamhet.

En upplevd nackdel har varit att inte transkribera samtliga intervjuer med tanke på att detta aktivt försvårar nyttjandet av tekniska hjälpmedel såsom olika analysprogram etc. Istället har detta analys- och kodningsarbete genomförts manuellt med överstrykningspenna och en återgång till de inspelade intervjuerna vid oklarheter. Detta har alltså inte inverkat menligt negativt på genomförandet av studien men kan ändå ses som en möjlig nackdel, trots det omfattande transkriberingsarbete som hade krävts för att transkribera närmare 25-30 timmar intervjutid.¹³⁶

Värt att notera är att dåden i Paris skedde några månader innan intervjuerna startade och att dåden i Bryssel skedde under intervjuernas gång.¹³⁷ Då attentaten i Bryssel skedde hade totalt sex intervjuer gjorts. Detta kan ha haft viss inverkan på svaren men den generella hotnivån har höjts de senaste åren varför påverkan av nämnda attentat på respondenternas åsikter tolkas som inte alltför betydande.

¹³⁶ Försök har gjorts att nyttja ett digitalt analysverktyg, MAXQDA, i detta syfte men detta har inte fyllt någon direkt funktion då dokumenten inte är fullständigt transkriberade och textmassan därför inte är tillräckligt omfångsrik. Egen anmärkning.

¹³⁷ Efter den sjätte intervjun. Egen anmärkning.

4.4 *Förslag till fortsatt forskning*

Med hänsyn tagen till det som har framkommit som resultat av föreliggande studie föreslås det att framtida forskning och analys planeras inom områden som exempelvis förändringar i lagrum för ökad möjlighet till samverkan och samordning mellan aktörer inom den svenska krisberedskapsorganisationen samt strategi för effektiv övning och träning. Specifika forskningsinsatser rörande samverkansförmågan på nationell nivå skulle också vara intressant, exempelvis med början i den större övning som genomfördes i slutet av april 2016 (övning TYKO) och då möjligen kopplat till resultaten av FMÖ 17 (övning AURORA).

Vidare ses det som intressant att beforska utformningen av Totalförsvaret och det återtag som kommer att göras i detta avseende. Detta kommer dock att bli beroende av Totalförvarsutredningen och de resultat som framkommer i denna. Med grund i såväl övning TYKO som övning i AURORA finns dock mycket intressanta aspekter att begrunda utifrån det svenska Totalförsvaret samt det svenska hanterandet av samhällsstörningar.

Ännu ett område som skulle vara av intresse är de regionala lednings- och dirigeringscentralerna som återfinns i landet och den upplevda kvalitetsökning som har skett inom dessa landsting. Detta skulle möjligen kunna genomföras som en intervjustudie med ambulanschefer i de olika landstingen med hjälp av mätbara indikatorer avseende exempelvis tid för och kvalitet på genomförande av dirigeringsverksamhet. Indikatorer avseende kompatibilitet och förmågan till samverkan mellan dirigerings- och ledningscentraler hade också varit intressanta aspekter. Den andra alarmeringsutredningen är dock under framtagande varför resultaten av denna kan undanröja vissa frågeställningar.

Utöver detta är det självklart intressant att bredda studien för att inkludera motsvarande referensgrupp hos andra krisberedskapsaktörer och jämföra deras bild av nuvarande och framtida utmaningar med denna studies resultat.

5. Sammanfattning

Syftet med föreliggande studie var att genom intervjuer med beredskapssamordnare från Sveriges landsting försöka skapa en bild av hur uppfattningen var att skadeplatsen såg ut idag och skulle kunna komma att förändras på sikt. Vidare önskade intervjustudien söka svar på frågor som rörde komplexiteten på skadeplatsen genom att diskutera ledningsförhållanden, samverkan med andra aktörer, alarmerings- och dirigeringsfunktionernas roll i det svenska sjukvårdssystemet samt hur ett möjligt arbete med ett återtagande av förmågan till ett civilt försvar skulle påverka systemet i sin helhet. Överlag har detta syfte uppnåtts genom ett rikt material kring relevanta frågeställningar som belyst ett flertal kritiska aspekter både i dagens situation men även för framtiden.

Resultatet ger en relativt entydig bild av hur situationen uppfattas på landstingsnivå idag av personalen som behandlar beredskapsfrågorna. Den bild som målas upp fokuserar kanske främst på en upplevd avsaknad av centrala och nationellt övergripande styrningar vilket menligt påverkar förmågan att lyfta ledningsförmågan från regional till nationell nivå vid en större händelse som överstiger den regionala förmågan. Den svenska modellen för att hantera samhällsstörningar av idag är väl anpassad för att hantera händelser inom ramen för det egna länets geografiska område. Befintliga koncept för samverkan och samordning bedöms fungera bra i vardagen, exempelvis vid de vanligaste fallen av skadeplatser: trafik och brand. Detta innebär dock att systemet fungerar väl under förutsättning att händelsen är begränsad i såväl tid och rum som vad avser antalet drabbade. En större händelse eller flera händelser samtidigt på olika platser, särskilt om det finns försvärande faktorer såsom utsläpp av farliga ämnen eller en högre hotbild, skapar försvärande omständigheter som upplevs svårhanterliga idag. I ett framtida scenario upplevs även risken för dessa händelser och terrorattacker att öka. Avhängigheten av IT samt ett samhälle som i allt högre grad förlitar sig på "just in time"-leveranser gör att sårbarheten har ökat och upplevs fortsätta göra det även i framtiden. Andra viktiga områden som lyfts är nuvarande och befarad framtida brist på kompetent personal samt att utbildnings- och övningsverksamhet inte kan bedrivas i önskvärd utsträckning, delvis på grund av personalbrist och –omsättning.

Vidare syns den generella uppfattningen vara att det saknas ett tydligt ledarskap på nationell nivå då det sällan, om alls, utkommer några direkta styrningar rörande vad som skall uppnås och i vilken utsträckning. Detta har också påvisats i avsnittet ovan rörande före-, under- och efterperspektivet där det finns en klart övervägande del synpunkter på de två förstnämnda perspektiven. Nationell styrning är alltså något som uppfattas vara efterfrågat och då inte bara avseende ledning under insats utan även i frågor rörande enhetlig utrustning och metodik samt utbildnings- och övningsfrågor. Få respondenter har tagit upp efterperspektivet i någon större utsträckning men då det har förekommit har det framförallt berört erfarenhetshanteringsfrågor och den brist som upplevs finnas inom detta specifika område idag. Erfarenheter från den egna verksamheten, såväl i vardagen som vid insatser vid allvarliga händelser, behöver tas om hand, följas upp och sedan utgöra grund för ett levande utvecklingsarbete.

6. Referenser

6.1 Tryckt material - litteratur

Försvarsmakten, *MSD 2011 Militärstrategisk doktrin – med doktrinära grunder (MSD12)*, (Försvarsmakten, Stockholm, 2011)

Nilsson, Heléne & Kristiansson, Tomas, *Katastrofmedicinsk beredskap – att leda sjukvård på ett särskilt sätt*, (Studentlitteratur AB, Lund, 2015)

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), *Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällstörningar*, (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Karlstad, 2014)

6.2 Tryckt material – tidskrifter och rapporter

Blimark, Magnus, *Reduktionen av svensk kirurgisk operationskapacitet vid höjd beredskap*, (Tidskrift i Sjöväsendet, Kungliga Örlogsmannasällskapet, Nr 1 2016)

Bäck, Maria, *Från metafor till mätning: en samhälls-vetenskaplig översikt om det sociala kapitalets beståndsdelar och effekter*, (Socialmedicinsk tidskrift 4-5/2012)

MSB, *Hur kan man studera framtiden?*, (PM, Oscar Jonsson, MSB diarienummer: 2009:8495)

Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah, E., *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, (Qualitative Health Research, Vol. 15 No.9, November 2005 1277-1288)

Ryen, Linda, *Samhällets kostnader för olyckor*, (MSB, 2011)

Sveriges Kommuner och Landsting, *Vård på vingar – Nationell samordning av luftburen ambulanssjukvård*, (Sveriges Kommuner och Landsting, 2012, kontaktperson Markus Planmo)

6.3 Elektroniska källor

Aftonbladet - <http://www.aftonbladet.se/nyheter/krim/article22232202.ab> 2016-04-20 10:40

DN - <http://www.dn.se/nyheter/sverige/har-ar-sveriges-mest-utsatta-bostadsomraden/>

2016-04-20 10:41

Nationalencyklopedin - <http://www.ne.se.e.bibl.liu.se/s%C3%B6k/?t=all&q=olycka> 2016-05-30 15:57

Regeringskansliet - <http://www.regeringen.se/sveriges-regering/justitiedepartementet/justitiedepartementets-organisation/> 2016-05-30 10:40

Socialstyrelsen -

<https://www.socialstyrelsen.se/krisberedskap/tjanstemaniberedskap/beredskapssamordnareochtibilandslingen> 2016-04-20 15:31

Socialstyrelsen - <https://www.socialstyrelsen.se/omsocialstyrelsen> 2016-05-30 10:43

Socialstyrelsens termbank- <http://termbank.socialstyrelsen.se/> 2016-05-27 11:18

SOSFS 2013:22 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om katastrofmedicinsk beredskap <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-46> 2016-05-27 11:18

SKL - <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-823-5.pdf> 2016-05-30 16:13

6.4 Muntliga källor

Intervju 1-23 med beredskapssamordnare och säkerhetschefer ur samtliga landsting (benämns i studien som "intervju 1", "intervju 2" osv)

Bil. 1 - Frågeformulär djupintervju Beredskapssamordnare

1. Beredskapssamordnare vid vilket Landsting?
2. Är i tjänst inom Landstinget inom vilka funktioner?
3. Är som Beredskapssamordnare?
 - Är du även säkerhetschef?
4. Vilken utbildning har du?
5. Vilken typ av skadeplatshändelser dominerar idag i ditt landsting?
 - Finns det dimensionerande orsaker, industri, trafik etc?
 - Har det vuxit fram eller nyligen uppstått?
 - Vilken påverkan har det på den egna organisationen?
 - Ställs det extra krav på exempelvis samverkan?
 - Hur har ni agerat för att bemöta det inom den egna organisationen?
6. Vad ser du som den största utmaningen för ditt Landsting utifrån begreppet skadeplats, idag?
 - Ledning?
 - Tele- ledningsstödsystem?
 - Utbildning?
 - På längre sikt, 5-15 år?
7. Vad är "worst-case-scenario" i nutid ur ett medicinskt/katastrofmedicinskt perspektiv inom det egna landstinget?
 - Ser du samma scenario som sämsta tänkbara inom den närmaste fem- till 15-årsperioden eller finns det något annat som verkar bli mer frekvent?
 - Har ni behövt ändra rutiner/metodik för att bemöta denna typ av scenarion?
 - Om ja: hur har ni agerat för att bemöta denna typ av scenario?
 - Krävs utökad samverkan med fler aktörer än Räddningstjänst och Polis?
 - Är den egna metodiken tillräcklig eller kommer den behöva utvecklas för att möta situationer som dessa i framtiden,
 - Är ledningsorganisationen anpassad för att möta dessa krav,
 - Om inte: vad behöver i din mening utvecklas?
 - Tele- och ledningsstödsystemen: fungerar de bra även i sådana mycket svåra situationer eller finns det klara begränsningar?
8. Hur tror du att skadeplatsen om 5-15 år skiljer sig från idag?
 - Vad kommer vara dimensionerande skadefall?

- Finns det några samhällstrender som du anser kommer ha inverkan inom denna tidsrymd?
9. Sett utifrån följande kärnområden, hur ser du på utvecklingen på 5-15 års sikt? Vad är önskvärd respektive mindre önskvärd utveckling?
- Ledning (organisation)
 - Metodik (stab, ledning, faktiskt agerande på skadeplats av vårdutövare och lokal ledning)
 - Tele- och ledningsstödsystem
 - Materiel
 - Utbildning (vårdutövare, lednings- stabspersonal)
10. Största förändringsbehovet inom Landstinget för att möta framtidens krav?
- Varför?
11. Alarmering och dirigering, fördel/nackdel med konkurrens avseende upphandling?
- Ur din synvinkel, skulle något behöva ändras vad avser alarmering/dirigering?
12. Exempelvis Totalförsvaret är i ropet igen. Hur ser du att det kommer att påverka dig i ditt arbete?
- Ser du något tillfälle inom verksamheten för ditt Landsting då en samlad ledning skulle vara att föredra, såväl regionalt som nationellt?
 - Upplevda fördelar/nackdelar med en sådan ledning?

Bil. 2 – Information och uppgifter om samtycke

Syftet med intervjun

Syftet med intervju är att med bakgrund av erfarenheter från de senaste fem åren söka skapa en bild av möjliga, dimensionerande scenarier om framtidens skadeplats på fem, tio och femton års sikt. Detta genom att försöka etablera en bild av enskild Beredskapssamordnarens uppfattning om "sammhällstrender". Trenderna är specifikt kopplade till framtidens skadeplatser men omfattar ett brett spektrum av nivåer och faktorer såsom olika ledningsnivåer, samverkan, lednings- och telestödsystem, med mera.

Delstudien sker parallellt med en studie som sammanställer framtidsforskning samt kvantitativa källor kring skadehändelser och kriser i Sverige och omvärlden. Syftet är att kontrastera dessa källors prognoser mot den bild personal i beredskapsfunktion har över nuvarande tendenser.

Tänkt användningsområde

Intervjun utgör basen för ett fortsatt arbete i enkätform, där insamlade data från intervjuerna till stor del kommer att utgöra grund för utformandet av dessa enkäter. Tanken är att försöka utvärdera olika fokusområden genom intervjuerna och baserat på detta bygga enkäter vilka sedan skall distribueras till företrädare från olika myndigheter på nationell basis. Avsikten är att försöka skapa en mer heltäckande bild över framtida scenarier och de utmaningar som blir följden av dessa.

Individuella data och sekretess

Deltagandet är helt frivilligt och det insamlade materialet kommer att hanteras anonymiserat inom en mindre projektgrupp vid Katastrofmedicinskt Centrum och Linköpings Universitet.

Lagring

All insamlad data kommer att sparas anonymt och följa Linköpings Universitet och Region Östergötlands sekretess- och forskningsetiska regler. Resultat från projektet kommer att presenteras på sådant sätt att enskild individ eller landsting inte kommer att kunna urskiljas. Utlämnad information kan återkallas av uppgiftslämnaren fram till dess att rapporten färdigställs utan motivering därtill.

Samtycke till deltagande meddelas genom e-postsvar vilket ger elektronisk spårbarhet.

CARERs rapportserie

- Stenberg, R. (2016)** [Alarmering, larm och larmkedjor – Ett komplext organisatoriskt fält.](#) CARER Rapport 2016:15, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Yousefi Mojir, K. & Pilemalm, S. (2014)** [Sambruk: En studie om samverkan och sambruk i Nyköpings kommun.](#) CARER Rapport 2014:14, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Stenberg, R., Pilemalm, S. & Yousefi Mojir, K. (2014)** [Samverkansformer för räddning och respons. Exempel och förslag.](#) CARER Rapport 2014:12, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Pilemalm, S. (2014)** [Migration av räddningstjänstens insatsrapporteringsystem: funktion, innehåll och stödprocesser.](#) CARER Rapport 2014:11, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Svensson, A. & Weinholt, Å. (2014)** [När hemsjukvården lämnar hemmet: En analys av sambruk på Öckerö när kommunens sjuksköterskor biträder räddningstjänsten vid akuta vårdlarm i väntan på ambulans.](#) CARER Rapport 2014:10, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Granlund, R., Quisbert, H. & Pilemalm, S. (2013)** [Beskrivning av räddningstjänstens förmåga.](#) CARER Rapport 2013:9, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Stenberg, R. (2013)** [Organisering för trygghet i samhällets tjänst - En fallstudie av Södertörns brandförsvarsförbund.](#) CARER Rapport 2013:8, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Pilemalm, S. & Sanne, M. J. (2013)** [Lärande och produktionshöjande åtgärder i räddningstjänst - behov i insatsrapporteringsystem.](#) CARER Rapport 2013:7, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Weinholt, Å. & Andersson Granberg, T. (2013)** [En samhällsekonomisk utvärdering av samarbete mellan räddningstjänst och väktare.](#) CARER Rapport 2013:6, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Bram, S. & Vestergren, S. (2011)** [Emergency Response Systems: Concepts, features, evaluation and design.](#) CARER Rapport 2011:5, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Stenberg, R., Larsson, J. & Olsson, L. (2012)** [Effektivitet, säkerhet och pengar - Att hantera skilda effektivitetsperspektiv i räddningstjänsten.](#) CARER Rapport 2012:4, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Andersson Granberg, T. & Gustafsson, A. (2010)** [Lokalisering av räddningstjänstresurser i Östergötland.](#) CARER Rapport 2010:3, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Andersson Granberg, T., Stenberg, R., Bång, M., Kaspersson, T., Johansson, L. & Nilsson L. (2010)** [Tåla: Trygghetsskapande åtgärder för landsbygden.](#) CARER Rapport 2010:2, Linköping University Electronic Press, Sweden.
- Stenberg, R., Blondin, M. & Andersson Granberg, T. (2010)** [Förstainsatsaktörer – Vad är det egentligen?: Pilotprojekt för forskning om förstainsatsaktörer \(FIA\) – forskningsperspektiv och praktiker.](#) CARER Rapport 2010:1, Linköping University Electronic Press, Sweden.